د روژی میاشت
څه ډول استقبال کړو؟

لیکنه: دوکتور رفیع اللّٰه عطاء

Download from:aghalibrary.cm

کتاب پېژندنه :
دکتاب نوم : د روژی میاشت څه ډول استقبال کړو؟
لیکنه: دوکتور رفیع الله عطاء
خپرندویه موسسه : جمعیت اصلاح و انکشاف اجتماعی افغانستان
تیراژ: 3000 ټوکه
د چاپ نوبت: دریم
د چاپ نېټه: اسد 1387
کمپوز او ډیزاین : جاوید خان امیري

اّدرس: کابـل, خوشحال مینـه, الف ساحـه, د شاداب ظفر بلاکونوترشا

موبایل 0778191382 / 0799394015
دیجیتل: 0752021221
Email:eslahmilli@gmail.com

د موضوعاتو فهرست

پیلیزه...1
لومړی فصل..3
په اسلام کې د روژې د فرضیت تاریخ 7
د روژې ښېګڼې...9
د روژې روحي ګټې...16
طبي او جسمي ګټې..17
د روژې ډولونه 19
دوهم فصل 21
د روژې احکام 21
خواره واره مسایل..42
تراویح..44
د روژې قضاء..46
د روژې کفاره..47
اعتکاف...49
د قدر شپه...55
سرسایه...57

بسم الله الرحمن الرحیم

پیلیزه

د روژې مبارکه میاشت !

د روژی مبارکه میاشت رمضان نومیږي چې په اسلام کې ځانگړی ځای لري. لکه څرنگه چې الله پاك ځیني شیان په نورو باندی غوره کړي دي په دی لړ کې یې د روژی میاشت پر نورو ټولو میاشتو غوره گرځولې ده.

روژه هغه میاشت ده چې الله پاك پکې قرآن کریم نازل کړی دی، د رمضان د مبارکو شپو څخه یوه هم د قدر شپه ده چې د زرو نورو میاشتو څخه غوره ده، دغه د برکت څخه ډکه میاشت په تاریخي لحاظ سره د مسلمانانو او اسلامي سوبو او بریالیتوبونو میاشت هم ده، د اسلام د سپیڅلي دین د ریښتیني او ستر پیغمبر په مشرتابه کې دهغه ریښتینو ملگرو او په خدای مینو سپاهیانو ته په دغه میاشت کې گڼ شمیر بریالیتوبونه ور په برخه شوي دي د بدر تاریخي غزا چې د روژی په اولسمه نیټه پیښه شوه ,مشرکانو او دالله دښمنانو ته یو غاښ ماتوونکی گوزار و, په نوموړی غزا کې له مسلمانانو سره الهي مرسته د قرآن کریم په مبارکو آیاتونو کې ثابته ده.

همدا راز د مکې مکرمې تاریخي فتحه هم په دغه مبارکه میاشت کې پیښه شوی ده چې په دی فتحې سره دکفر او شرك ماڼی ونړیدی او له بیت الله شریف څخه د بتانو جنازی ووتې.

روژه گڼ شمیر ښیگړی لري، روژه د اسلام دریم رکن او خورا مهم عبادت دی نو په کار دی چې ټول مسلمانان یې په ډېره خوښۍ، قوي عزم او ریښتوني توگه اداء کړي.

دا رساله چې د درنو لوستونکو په مخ کې ده د روژی د بختوری میاشتې (۱۴۱۹ هــ ق) په ویاړ لیکل شویده.

پدی کې د روژی فضایل ، احکام ، آداب او ځیني نصیحتونه ذکر شوي دي هیله ده چې پښتو ژبي مسلمانان او په ځانگړی توگه هغه ورونه او خویندی چې د عربي ژبې څخه مطلب نه شي اخیستلای ددغې رسالې څخه گټه واخلي.

په دی رساله کې لاندی ټکي د پام نه مه غورځوی:

۱ – دا رساله د حنفي فقهې پر اساس لیکل شوی ده ځکه چې زموږ ټولنه اکثره حنفي مذهبه ده نو ضرورت هم دا و چې په حنفي مذهب ولیکل شي.

۲ – د حنفي فقهې د باوري مراجعو څخه پکې استفاده شوی ده.

۳ – کوښښ شوی دی چې گڼ جزئیات پکې راټول شي خو دا چې فقهې جزئیات ډېر زیات دي نو کیدای شي ځیني مسائل پکې پاتې وي چې دهغو پوښتنه د وخت له علما و څخه کیدای شي.

۴ – په احکامو کې ضعیف احادیث نه دي ذکر شوي او په فضایلو کې هم ورڅخه ژغورنه شوی ده.

۵ – دا رساله چې د مقالو په توگه ځینو مطبوعاتو ته له چاپ نه مخکې ورکړل شوی وه کیدای شي ترتیب پکې ښه نه وي رعایت شــوی, هیله ده درانه لوستونکي مو عذر ومني.

الله پاك دی وکړي چې زموږ دا کوچنی کار خاص د خپلې رضا لپاره ومني او خلکوته پری گټه ورسوي.

والسلام علیکم ورحمت الله و برکاته

الفقیررفیع الله عطاء

۹ رمضان المبارك ۱۴۱۹هــ ق

۲۷ / ۱۲ / 1998م.

لومړی فصل

د روژې تعریف: روژه په لغت کې مطلقا امساک (لاس نیولو او ځان منع کولو) ته ویل کیږي برابره خبره ده که هغه د خبرو کولو څخه وي او که د عمل کولو څخه او یا د نورڅه څخه.[1]

روژه په اصطلاح کې:

روژه د شریعت په اصطلاح کې د هغه چا څخه چې د عبادت اهل وي د نیت کولو سره د سبا ختلو څخه تر ماښام پورې د خوراك څښاك او جماع (خپلې ښځې سره کور والی) پریښودلو څخه عبارت ده.[2]

د رمضان تعریف: رمضان د قمري میاشتو څخه یوه مشهوره میاشت ده چې اصل ماده (حروف او اشتقاق) یې د رمض څخه ده چې هغه سختې ګرمۍ ته ویل کیږي او کله چې د پخوانۍ ژبې څخه د میاشتو نومونه نقل کیدل نو د همغه موسم سره برابر نوم یې ورته ورکړ (رمضان داسې وخت کې کیښودل شو چې زیاته ګرمي وه).

فراء چې د عربي ژبې یو نامتو عالم دی وایي چې: کله رمضان او ربیع ذکر کیږي نو شهر هم ورسره ذکر کیږي لکه شهر رمضان او شهر ربیع یعنې د رمضان میاشت او د ربیع میاشت په داسې حال کې چې د نورو میاشتو نومونو سره شهر (میاشت) نه ذکر کیږي.

داډول رمضان کیدای شي چې د (رمض الصایم) څخه اخیستل شوي وي یعنی ډېر ګرم شو روژه دارګله یې چې د ډېرې تندی له امله ګیډه ګرمه شي.[3]

د رمضان د مبارکې میاشتې د حقونو او آدابو د پر ځای کولو په صورت کې د ګناهونو سوزوونکې میاشت ده چې په دی توګه یې هم د ګرموالي سره نسبت پیدا کیږي.

د رمضان د مبارکې میاشتې ښیګړې: د رمضان مبارکه میاشت هغه میاشت ده چې د الله تعالی له خوا پکې پر حضرت محمدصلی الله علیه وسلم قرآنکریم نازل شوی دی.او قرآنکریم د مسلمانانو لپاره قانون او دهغه د عملي کولو په صورت کې د دنیا او اخرت د سوکالۍ او نیکمرغۍ وسیله ده، الله تعالی په قرآنکریم کې فرمایي:

((شهر رمضان الذی انزل فیه القران هدی للناس)).[4]

رمضان هغه میاشت ده چې په هغې کې قرآن د خلکو د لارښوونې لپاره نازل شوی دی.

دا ډول د رمضان په مبارکه میاشت کې یوه د قدر شپه هم شته چې دالله تعالی په نزد زرو نورو هغو میاشتو څخه غوره ده چې دغه شپه پکې نه وي، الله تعالی فرمایلي دي. إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ١ ، وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ٢ ، لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ٣ ، تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ ٤ ، سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ ٥

ژباړه:بیشکه موږ نازل کړی دی دغه (ټول قرآن) د قدر په شپه کې او څه شي پوه کړی یې ته (ای محمده!) چې د قدر شپه څه ده (د عزت او شرافت له پلوه ؟) د قدر شپه غوره ده له زرو میاشتو څخه (هغه زر میاشتې چې دغه شپه د قدر پکې نه وي).

د رمضان مبارکه میاشت د مسلمانانو لپاره د فتحې او د بریالیتوب میاشت هم ده چې په همدی میاشت کې یې ستر ستر بري په نصیب شوي دي لکه د بدر غزا د مکې فتحه او داسې نور.

د رمضان مبارکه میاشت هغه میاشت ده چې د جنت دروازې پکې خلاصیږي او د جهنم دروازې پکې تړل کیږي، د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به فرمایل: ((قد جاء کم شهر رمضان, شهر مبارك, افترض الله علیکم صیامه تفتح فیه ابواب الجنة و تغلق فیه ابواب الجحیم, وتغلق فیه الشیاطین فیه لیلة خیر من الف شهر, من حرم خیرها فقد حرم))[5]

ژباړه:د رمضان میاشت درته راغله چې مبارکه میاشت ده, الله (ج) دهغې روژه فرض کړی ده چې په هغې کې د جنت دروازې خلاصیږي , د جهنم دروازې

---

[1] - مختار الصحاح لمحمد بن ابی بکر الرازیص ٣٧۴ طبع دارالقلم القاموس الفقهی لسعدی ابوحبیب ص ٢١٨ طبع: اداره القران و فتح القدیر شرح الهدایه ٢ / ٢٣۴.

[2] – کنزالدقایق ص ١۶۶ طبع بلوچستان والقاموس الفقهي ص ٢١٨.

[3] – لسان العرب ٧ / ١۶٢

[4] - سورة البقره.

[5] - مسند الامام احمد ٢/ ٢٣٠ طبع: دارالفکر.

تړل کیږي او شیطانان پکې بندیانیږي, او یوه پکې شپه ده چې د زرو میاشتو څخه غوره ده, څوك چې د دی میاشتې د خیر څخه محروم شو نویقینا دلوی برکت اوخیر څخه محروم شو.

په یو بل حدیث شریف کې راغلي دي:عن ابي هريرة رضی الله عنـه, عن النبی صلی الله علیه وسلم قال: اذا دخل شهر رمضان فتحت ابواب السماء وغلقت ابواب جهنم وسلسلت الشیاطین.[6].

ژباړه:حضرت ابوهریره رضی الله عنه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت کوي چې هغه مبارك فرمایلي دي چې: كله د رمضان میاشت داخل شي د اسمان دروازې خلاصې شي او د جهنم دروازې وتړل شي او شیطانان (علیهم اللعنة) پر ځینځیرونو وتړل شي.

د روژې میاشت ښیګړې او فضائل ډېر زیات دي چې د نمونې په توګه موږ د هغې یوه ډېره کوچنۍ برخه دلته ذکر کړه .

روژه په پخوانیو امتونو کې: د روژې فرضیت د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم امت پورې خاص نه دی بلکې روژه په نورو لومړنیو امتونو باندې هم فرض وه الله تعالی په قرآن کریم کې فرمایلي دي چې: یاأیهاالذین امنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم لعلکم تتقون.[7].

ژباړه: ای هغه کسانو چې ایمان یې راوړی دی (ای مومنانو!) روژه په تاسې باندی فرض کړای شوی ده لکه څنګه چې په هغه کسانو فرض کړای شوی وه چې پخوا له تاسې څخه وو (لکه پخواني امتونه).

په تفسیر کابلي کې (د شیخ الهند صاحب او شبیر احمد عثماني صاحب د تفسیر ترجمه) د پورتنې مبارك آیت په تفسیر کې لیکل شوي دي چې: دا حکم (د روژې حکم د ادم علیه السلام له زماني څخه تر اوسه پورې جاري دی) [8] او مولنا مفتي محمد شفیع رحمه الله هم دغه مطلب په خپل تفسیر کې ذکر کړی دی [9].

اوپه تفسیر ابن کثیر کې د نوموړي آیت لاندې ذکر دی چې: د حضرت معاذ، حضرت ابن مسعـود, حضرت ابن عبـاس, عطـاء, قتادة او ضحاك رضی الله تعالی عنهم څخه روایت دی چې دوی ویلي دي: د نوح علیه السلام د زمانې څخه را پدیخوا هره میاشت کې د درې ورځو د روژې نیولو حکم و, تر دی چې الله تعالی دغه لرغونی حکم د رمضان د یوې میاشتې په روژې باندې منسوخ کړ.

همدغه راز حافظ ابن کثیر په خپل تفسیر کې د ابن عباس رضی الله عنهما څخه د (کما کتب علی الذین من قبلکم) په تفسیر کې ذکر کړی دی چې: مراد له پخوانیو امتونو څخه اهل کتاب دي .دغه روایت یې د یو شمیر نورو تابعینو څخه هم نقل کړی دی.[10].

لنډه دا چې په پخوانیو امتونو کې هم د روژې د فرضیت حکم موجود و که څه هم په جزئیاتو کې به یې فرق موجود و لکه مخکې چې ذکر شو د هغوی روژه په هره میاشت کې درې ورځې وه او د اسلام په لمړني وخت کې هم په هره میاشت کې دری ورځې وه. چې د رمضان میاشتې په روژې سره هغه حکم منسوخ شو. [11].

شاه ولي الله رحمه الله په حجة الله البالغه کې لیکلي چې نوح علیه السلام همیشه روژه و. او داود علیه السلام یو ورځ پس او عیسی علیه السلام دوه ورځې پس روژه کیدل. [12].

د شاه صاحب د څرګندونې څخه هم معلومیږي چې روژه ډېر اوږد تاریخ لري.

په اسلام کې د روژې د فرضیت تاریخ: د رمضان د مبارکې میاشتې روژه پر مسلمانانو د هجرت په دوهم کال د شعبان په میاشت کې فرض شوی ده. [13].

د روژې فرضیت په قرآنکریم , سنتو او د مسلمانانو په اجماع سره ثابت دی الله تعالی په قرآنکریم کې فرمایلي دي: ((یا ایهاالذین امنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم)). [14].

ژباړه: ای هغه کسانو چې ایمان یې راوړی دی (ای مومنانو!) فرض کړای شوی ده په تاسې باندی روژه لکه څنګه چې په هغه کسانو فرض شوی وه چې ستاسې څخه مخکې و.

---

[6] - صحیح البخاري کتاب بدء الخلق باب ۱۱.

[7] - سورة البقرة .

[8] - تفسیر کابلي ۱/ ۱۳۴

[9] - معارف القران ۱ / ۱۰۹.

[10] - تفسیر القران العظییم للامام الحافظ ابن کثیر ۱/ ۳۳۳ طبع:بیروت.

[11] - سنن ابي داود ۱/ ۱۴۰ طبع دار احیاء السنة.

[12] - حجة الله البالغه ۲ / ۱۴۲ طبع: داراحیاء العلم.

[13] - نیل الاوطار ۴ / ۱۸۶ طبع بیروت او کتاب الفقه علی المذاهب الاربعة ۱ / ۵۴۳ طبع: بیروت.

[14] - سورة البقرة .

بل ځای کې الله تعالی فرمایي: فمن شهد منکم الشهر فلیصمه.[15] .
ترجمه: هغهٔ څوك چې له تاسې څخه د رمضان میاشتې ته حاضر شي نو هرو مرو دی په هغې کې روژه ونیسي.
د روژې په فرضیت د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د سنتو څخه دلیل:
امام بخاري په خپل سند سره د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت کوي چې: ان أعرابیا جاء الی رسول الله صلی الله علیه وسلم ثائر الراس فقال: یا رسول الله ... اخبرني ما فرض الله علی من الصیام ؟ فقال: شهر رمضان الا ان تطوع.[16].
ژباړه: په تحقیق سره یو اعرابي په داسې حال کې چې د سر ویښته یې ببر و رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی او ورته یې وویل: یارسول الله: ماخبر کړه چې الله پاك پر ما روژه (څومره او څه وخت) فرض کړې ده؟پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته وویل چې: د رمضان د میاشتې روژه پر تا فرض ده مګر که چیرته په خپله خوښه (نفلي) روژه نیسې.
همدغه راز امام بخاري په یو بل حدیث شریف کې په خپل سند سره روایت کوي چې حضرت ابن عمر رضی الله عنهما ویلي دي چې: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: بنی الاسلام علی خمس: شهادة ان لا اله الاالله , و ان محمدا رسول الله , و اقام الصلاة وأیتا الزکاة والحـج, وصوم رمضان.[17].
ژباړه: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي چې: اسلام په پنځه شیانو بناء شویدی: ګواهي ورکول په دې چې پر ته له الله تعالی څخه بل حقیقي معبود نشته او حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د الله پاك ریښتینی استازی (رسول او پیغمبر) دی, او لمونځ کول او د زکات ورکول اود حج د فریضې ادا کول او د رمضان د میاشتې روژه نیول.
علامه ابن الهمام په فتح القدیر کې لیکلي دي چې: د کلمې طیبې (لا اله الا الله محمد رسول الله (څخه وروسته روژه د اسلام دریم رکن دی.[18].
په همدې توګه داسې احادیث زیات دي چې د روژې فرضیت ور څخه ثابتیږي چې موږ یې د ظروفو د غوښتنې له امله په یوهٔ کوچنۍ برخه بسوالی وکړ.
د روژې فرضیت په اجماع سره: ټول مسلمانان د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه تر اوسه پورې په دې خبره باندې اتفاق لري چې د رمضان میاشت روژه نیول فرض دي او هیچا ورڅخه په مسلمانانو کې انکار نه دی کړی او د روژې د فرضیت څخه انکار کفر دی .[19].
د روژې ښیګڼې:
روژه ګڼ شمیر دنیوي او اخروي ښیګړې او ځانګړتیاوې لري چې په لاندې توګه د هغې یو شمیر ښیګړې او ځانګړتیاوې بیانوو.
الف: روژه په قرآنکریم کې:
په قرآنکریم کې د روژې ذکر د صوم او صیام په صیغه لس ځایه راغلی دی چې د هغې جملې څخه پنځه ځایه یوازې په سورت بقره کې راغلی چې تفصیل یې په لاندې توګه دی:
۱ – ((یاایهاالذین امنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم))[20].
۲ – ((احل الله لکم اللیلة الصیام الرفث الی نسائکم)) [21]
3 - ((ثم اتموا الصیام الی اللیل)) [22].
۴ - ((ففدیة من صیام او صدقة او نسك)) [23]
۵ - ((فمن لم یجد فصیام ثلاثة ایام في الحج)) [24]
یوځای په سورت نساء کې ذکر شوی ده:
۶ - ((فمن لم یجد فصیام شهرین متتابعین توبه من الله)) [25]
دوه ځایه په سورة مائدة کې ذکر شوی ده.
۷ - ((فمن لم یجد فصیام ثلاثة ایام ذالك کفارة ایمانکم)) [26]

---

[15] - سورة البقره.
[16] - صحیح البخاري ۱ / ۶ ۷ ۲ طبع: دار الفکربیروت.
[17] - صحیح البخاري ۱ / ۱۰ .
[18] - فتح القدیر ۲ / ۲۳۳, طبع: المکتبه الرشیدیة کویته باکستان.
[19] - الفه علی المذاهب الاربعة ۱ / ۵۴۳ طبع بیروت.
[20] - سورة البقرة: ۱۸۳.
[21] - سورة البقرة ۱۸۷.
[22] - سورة البقرة ۱۸۷.
[23] - سورة البقرة ۱۹۶.
[24] - سورة البقرة ۱۹۶.
[25] - سورة النساء ۹۲.
[26] - سورة المائدة ۸۹.

۸ - ((او عدل ذالك صیام لیذوق و بال امره))[27].
یوځای په سورت مجادله کې ذکر ده.
۹ - ((فمن لم یجد فصیام شهرین متتابعین من قبل ان یتاماسا)) [28].
یو ځای په سورت مریم کې ذکر ده.
((فقولی انی نذرت للرحمن صوما فلن اکلم الیوم انسیا)) [29].
په پورتنیو آیاتونو کې دا هم ملاحظه کیږي چې پرته د وروستني آیت څخه (په سورت مریم کې) د روژې نور ټول ذکر په مدني سورتونو کې شوی دی.
همدغه رازد(الصائمین او الصائمات) په صیغه سره د روژې ذکر په قرآنکریم کې دوه ځای راغلی دی چې دواړه د سورت الاحزاب په یو آیت کې دي:
۱۱ - ۱۲ - ((والصائمین والصائمات))[30].
او د (فلیصمه) په لفظ سره یو ځای په سورت البقرة کې د روژې ذکر شوی دی.
۱۳ - ((فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ)) [31]
چې په عامه توګه تقریبا په قرآن کریم کې د روژې ذکر په صریح ډول دیارلس ځلې شوی دی. په قرآنکریم کې د روژې ګڼ شمیر احکام راغلي دي لکه د روژې د اوږدوالي وخت (د کوم وخت څخه تر کوم وخت پورې) د روژې د قضاء او کفارې احکام او داسې نور چې دا ټول په دې خبره دلالت کوي چې روژه په اسلام کې خورا لوړ مقام او پوره ارزښت لري, همدغه راز هغه څوك چې روژه نیسي د هغوی ذکر په قرآنکریم کې په صریح ډول راغلی دی او د تفسیر عالمانو د روژې په هکله د ذکر شوو مبارکو آیاتونو لاندې په خپلو تفسیرونو کې ګڼ شمیر پاڼې ډکې کړې دي چې د روژې په وړاندې ورځخه د اسلام او مسلمانانو پوره اهتمام ځرګندیږي.

ب: روژه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په پاکو سنتوکې:

د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه د روژې د ښیګړو په هکله ګڼ شمیر روایات نقل شوي دي چې د هغې ځینې مهمو برخو ته به په لاندې توګه اشاره وکړو.

۱- روژه د اسلام د ارکانو څخه یو رکن شمیرل کیږي:

امام بخاري په خپل صحیح کتاب کې په خپل سند سره د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت کوي چې: جاء رجل الی رسول الله صلی الله علیه وسلم من اهل نجد ثائر الراس یسمع صوته ولا یفقه مایقول, حتی دنا فاذا هو یسئل عن الاسلا م, فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم: خمس صلوات في الیوم واللیلة: فقال: هل علی غیره ؟ قال: لا، الا ان تطوع قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: وصیام رمضان قال هل علی غیره ؟ قال: لا، الا ان تطوع.[32].

ژباړه: رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د نجد د خلکو څخه یو ببر سری راغی چې د اواز انګازه یې اوریدل کیده خو څوك ورباندی نه پوهیدل تر څو چې نږدی شو معلوم شو چې د اسلام په هکله پوښتنه کوي. رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل: چې پنځه لمونځونه په ورځ او شپه کې, هغه سړي وویل: نور راباندی فرض شته ؟ نو رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته فرمایل چې نه (یه) مګر که چیرته د خپلې خوښې (نفلي) لمونځ کوي . رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې: هو! روژه د رمضان . بیا هغه سړي وویل چې د رمضان څخه پرته نوره روژه راباندی فرض شته ؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل چې: نه (یه) مګر دخپلې خوښې (نفلي) روژه (که نیسې).

۲ – د روژې اجر الله پاك په خپله ورکوي او د روژه نیوونکي د خولې بوی د الله پاك په نزد د مشکو د بوی څخه غوره دی.
د حضرت ابو هریره رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((الصیام جنـة, فلایرفث ولایجهل. و ان امرو قاتله او شاتمه فلیقل: اني صائم مرتین والذي نفسي بیده لخلوف فم الصایم اطیب عندالله من ریح المسـك, یترك طعامه وشرابه وشهوته من اجلی, الصیام لی و انا اجزي به و الحسنة بعشرة امثالها)). [33]

ژباړه:روژه د اور په وړاندې سپر دی, روژه نیونکی دی سپکې او بې باکه خبرې نه کوي او که څوك ورسره جنګ کوي او یا ورته ښکنځلې کوي نو دوه ځله دې ورته ووایي

---

[27] - سورة المائدة ۹۵.
[28] - سـور' المجادلة ۴.
[29] - سورة مریم ۳۶.
[30] - سورة الاحزاب ۳۵.
[31] - سورة البقرة ۱۸۵.
[32] جزګـء من حدیث صحیح البخاري بشرح فتح الباري ۱/ ۱۰۶ طبع: بیروت. په دی معني حدیث صحیح امام مسلـم, ابو داود, ترمذي شریف, نسایي شریـف, ابن ماجـه, دارمـي, موطا امام مالك او مسند امام احمد کې هم ذکر دي.
[33] صحیح الامام البخاري بشرح فتح الباري ۴ / ۱۰۳ طبع: بیروت.
په دی معنا حدیث په مسلم شریف، موطا د امام مالـك, نسایي او مسند د امام محمد کې هم ذکر دی.

چې زه روژه یم , بیا پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل: او قسم مې دی په هغه ذات وې چې زما نفس دهغه په (بلا کیف) لاس کې دی چې د روژه نیوونکي د خولي بوی د الله په نزد د مشکو له بوی څخه غوره دی. (الله پاك وایي) زما د ویرې له امله یې ډوډۍ, څښاك او شهوت (جنسي خوند) پریښی دی, روژه زما لپاره ده او زه د هغې ثواب ورکوم او د یوی نیکي بدله به یو په لس ورکوم.

ټول عملونه او عبادتونه د الله جل جلاله لپاره دي او د الله په امر یې اجر او ثواب ورکول کیږي مګر د روژی نسبت ځکه الله پاك خپل ځان ته وکړ چې روژه ځانګړی ارزښت لري ځکه چې په روژه کې ریاء نه راځي لکه په همدی معنی باندی یو حدیث شریف هم موجود دی.[34]

۳ – روژه نیوونکي به په یوی ځانګړی دروازی جنت ته داخلیږي:

امام بخاري په خپل صحیح کتاب کې په خپل سند سره د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی دی چې هغه مبارك فرمایلي دي: ((ان في الجنة بابا یقال له الریان یدخل منه الصائمون یوم القیامة لایدخل منه احد غیرهم یقال:این الصائمون؟ فیقومـون, لایدخل منه احد غیرهم فاذا دخلوا اغلـق, فلم یدخل منه احد)) [35].

ژباړه: یقینا په جنت کې یوه دروازه ده چې ریان بللی شي دهغې څخه به د قیامت په ورځ یوازی روژه نیوونکي جنت ته ننـوزي,غږ به وشي: روژه نیونکي چیرته دي؟ نو هغوی (روژه نیوونکي) به ودریږي پس کله چې روژه نیوونکي جنت ته داخل شي نو هغه د روازه به وتړل شي او د هغې وروسته به ورڅخه څوك داخل نه شي.

۴ – څوك چې د رمضان روژه د ایماني غوښتنې او اجر لپاره ونیسي مخکیني ګناهونه به ورته وبښل شي.د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي:

((من قام لیلة القدر ایمانا و احتسابا غفر له ما تقدم من ذنبـه, و من صام رمضان ایمانا و احتسابا غفرله ما تقدم من ذنبه)) [36].

ژباړه: هغه څوك چې د ایمان او اجر له امله د قدر شپه ویښه کړي (عبادت پکې وکړي) مخکیني ګناهونه به یې ورته وبښل شي او هغه څوك چې د رمضان روژه د ایمان د غوښتنې او اجر له امله ونیسي مخکیني ګناهونه به یې ورته وبښل شي.

۵ _ د روژه نیوونکي لپاره دوه خوشحالۍ دي:

امام بخاري په خپل کتاب کې د سند سره ذکر کړي دي: ((للصائم فرحتان یفرحهما: اذا افطر فرح و اذا لقي ربه فرح بصومه))[37].

ژباړه: د روژه نیوونکي لپاره دوه خوشالۍ دي چې هغه خوشحاله کوي: کله چې ماښام روژه ماته کړي نو خوشحاله شي او کله چې د الله پاك سره مخ شي نو بیا په خپله روژه خوشحاله وي.

۶ – روژه د جنسي شهوت د ارامولو لپاره وسیله ده:

هغه څوك چې د نکاح لپاره مال او دولت نه لري او د جنسي ناوړه غریزی له پلوه په ځان ویریږي چې په حرامو کې واقع نه شي نو دهغه باید د شهوت سکون او ارامولي لپاره روژه ونیسي لکه چې زموږ د ګران پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه همدا خبره نقل شوی ده او امام بخاري د همدی خبری لپاره په خپل صحیح کتاب کې باب تړلی دی.[38]

حافظ ابن حجر عسقلاني رحمه الله تعالی د همدغه باب د لمړي حدیث لاندی داسې مطلب لیکي چې: د دی خبری مطلب خو دا دی چې روژه د نکاح شهوت له منځه وړونکې ده دلته اعتراض دا واردیږي چې روژه خو د ګرموالي او حرارت زیاتوونکي ده چې په هغې سره شهوت را پاریږي خو جواب دا دی چې په لړ وخت کې همداسې وي خو کله چې روژی ته دوام ورکړي او څه وخت تیر شي نو آرام شي.[39]

۷ - د روژه نیوونکي دعا نه رد کیږي:

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((ثلاثة لا ترد دعوتهم: الامام العـادل, والصائم حتی یفطر و دعوة المظلوم...)). [40]

ترجمه: د دری کسانو دعا نه رد کیږي: عادل پاچـا , روژه نیوونکي ترڅو چې روژه ماته کړي او د مظلوم.

۸ – د هغه چا اجر چې په جهاد کې یوه ورځ روژه شي:

---

34 - فتح الباري شرح صحیح البخاري ۴ / ۱۰۶ طبع: بیروت.

35 - صحیح البخاري بشرح فتح الباري ۴ / ۱۱۰ طبع: بیروت. و صحیح مسلم بشرح النووي ۸ / ۳۲ طبع: دار الفکربیروت.

36 - صحیح البخاري بشرح فتح الباري ۴ / ۱۱۵

37 - صحیح البخاري بشرح فتح الباري ۴ / ۱۱8 طبع: بیروت.و صحیح مسلم بشرح النووي ۸ / ۲۱ طبع: دارالفکر بیروت.

38 - صحیح البخاري بشرح فتح الباري ۴ / ۱۱۹ طبع: بیروت.

39 - فتح الباري ۴ / ۱۱۹ طبع: بیروت.

40 - سنن ابن ماجه ۱ / 7 ۵۵ حقق نصوصه الاستاذ محمد فواد عبد الباقي.

جهاد چې د خورا مهمو عبادتونو څخه ګڼل کیږي که څوك د هغه سر بیره روژه هم شي نو هغه ډېر زیات اجر او ثواب لري. د ابوسعید الخدري رضی الله تعالی عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي ((مامن عبد یصوم یوما في سبیل الله الا باعد الله بذلك الیوم وجهه عن النار سبعین خریفا)) [41].

ژباړه: هر بنده چې روژه نیسي في سبیل الله (د الله د دین د لوړوالي لپاره په غزا کې)، الله پاك به د هغه بنده مخ د اور څخه د اویا کلونو په مسافه لرې کړي.

حضرت امام نووي د خریف معنی په کال سره کړې ده. [42].

ج ــد روژې نورې ګټې: روژه د اخروي ګټو سربیره دنیوي ګڼ شمیر ښېګړې هم لري چې په لاندې توګه ورته په لنډ ډول اشاره کوو:

١ــد روژې روحي ګټې:روژه د انسان روح تصفیه کوي او هغه ته صبر, قوت او استقامت وربښي، د روژې د روا والي خورا ارزښتناك حکمت د نفس او روح تزکیه ده د روژې په واسطه کولای شو چې په نفس باندې غلبه حاصله کړو او په نفس باندې غلبه حاصلول او هغه په قابو کې راوستل او الهي حکومت او قانون ته د هغه چمتو کول او برابرول په اسلام کې د انسان څخه یوه حتمي او ضروري غوښتنه ده.

محدث دهلوی حضرت شاه ولی الله رحمه الله تعالی په خپل کتاب حجة الله البالغه کې لیکي: وان الصوم شرع لقهر النفس, کما قال الله تعالی, لعلکم تتقون و کما قال النبي صلی الله علیه وسلم: فان الصوم له وجاء. [43].

یعني: روژه پرنفس باندې د غلبې لپاره روا شوې ده لکه الله پاك چې فرمایلي دي: لعلکم تتقون.(ښایي چې تاسې به پرهیز ګاره شئ). او لکه څنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: فان الصوم له وجاء (یقینا روژه د هغه چا لپاره چې جنسي غریزه او شهوت لري او د نکاح قوت نه لري د ناوړه شهوت له منځه وړونکې ده).

د روح د تربیت لپاره په روژه کې یو لړ نور مقررات هم اینښودل شوي دي لکه بیهوده او سپکو خبرونه ځان ساتل چې د رمضان د ښېګړو په وخت په دې هکله یو صحیح حدیث بیان شو.

شاه ولي الله رحمه الله تعالی په خپل کتاب حجة الله البالغه کې لیکي: یوه پوره اوصحیح روژه هغه ده چې د څیروونکو حیواناتو (ځناورو) د خویونو او شیطاني ناوړه شهواني اقوالو او افعالو څخه پکې هم ځان وژغوري ځکه چې دغسې افعال او اقوال نفس ته بد او ناوړه اخلاق او خویونه وریادوي او فاسدو کارونو ته یې راباسي.

همدغه راز شاه صاحب په انسان کې د ځناورو خویونه د ذلیله کولو لپاره روژه بهترینه وسیله ښودلې ده او دایې په ډاګه کړې ده چې په روژه باندې انسان د حیواني صفاتو څخه ملکي (د فرشتو) صفاتو ته راګرځي. [44]

علامه ابن الهمام په فتح القدیر کې په دې معنی لیکلي دي: الله پاك روژه د ګڼ شمیر ګټو لپاره روا کړې ده چې د هغې د ډېرو غټو ګټو څخه یوه دا ده چې په بدو باندې امر کوونکې نفس اراموي او کنترولوي یې. [45].

٢ – د روژې طبي او جسمي ګټې: روژه د روحي ګټو سربیره یو لړ طبي او جسمي ګټې هم لري چې انسان کولای شي د ډېرو ناوړه مرضونو څخه د روژې په واسطه علاج ومومي.

دا په تجربې سره ثابته ده چې زیات خوراك انسان ته ضرر رسوي او د مرضونو سبب ګرځي، روژه انسان د لږ خوراك سره عادت کوي او په دې توګه د یو شمیر مرضونو څخه خلاصیږي.

زیات خوراك د انسان د غټوالي او چاغښت سبب ګرځي چې په هغې سره بیا د کار بیداري او ویښتیا بایلي او د دې سر بیره په ظاهري بڼه کې یې هم یو ډول منفي بدلون راځي لکه ګیډه یې دومره غټه شي چې بده ورسره ښکاري, خوب به ورته زیات ورځي او د بدن غړي به یې زیات استراحت ته اړتیا پیدا کوي ځکه چې بدن د زیاتې ډوډۍ هضم په اسانۍسره نه شي کولی او د زیات خوراك په صورت کې زیات استراحت ته ضرورت لري او که نه نو بیا به یو ډول ستړیا محسوسوي.

مسلمانو ډاکترانو په دې هکله لیکنې هم کړې دي او د زیاتومعلوماتو لپاره باید هغو ته مراجعه وشي دلته موږ هغه خبرې ذکر کړې چې د روژې د ښېګړو په حیث پکې څوك اختلاف نه لري.

---

[41] - صحیح مسلم بشرح الامام النووي ٨ / ٣٣ طبع: دار البیروت.

[42] - شرح مسلم للامام النووي ٨ / ٣٣٨ طبع: دارالفکر.

[43] - حجة الله البالغة ١/ ٢8 طبع: داراحیاء العلوم.

[44] - حجة الله البالغة ٢ / ١٢٥ طبع: داراحیاء العلوم.

[45] - فتح القدیر شرح الهدایة ٢ / ٢٣٣ طبع: کویته باکستان (المکتبه الرشیدیه.

۳ــد روژې ټولنيزې ګټې: روژه د مسلمانانو په منځ کې د يووالي روحيه ژوندۍ ساتي. بډای او فقير, شتمن او ګدا, ښځينه او نارينه, غلام او آزاد ټول د يو الله لپاره په يو وخت د خوراك, څښاك او جماع څخه په ځان باندی بنديز لګوي او بيا په يو وخت کوم چې ورته الله پاك ټاکلی دی روژه ماتوي.

د دې څخه معلوميږي چې روژه هم يو د هغو عبادتونو څخه ده چې د يووالي او ټولنيزې برابرۍ رمز او راز پکې پروت دی.

شتمن خلك د روژې په واسطه د خپل ځان سره فکر کوي چې څوورځې د خوراك او څښاك نه کول يو څه صبر او زغم ته اړتيا لري نو ټول عمر او يا زيات وخت د ناداري له امله خوراك او څښاك نه کول او يا په خپل وخت د خوراك لاس ته نه راوړل بيخي ګران کار دی نو په دې توګه پکې د مهربانۍ جذبه را پورته کيږي او د فقيرانو او نادارو خلکو مرستې او کمك ته چمتو کيږي.

علامه ابن الهمام په فتح القدير کې په دې معنا ليکلي دي چې: د روژې د ډيرو غټو ګټو څخه داهم ده چې روژه په فقيرانو او مسکينانو باندی د مهربانۍ او شفقت وسيله ده ځکه چې شتمن خلك ځيني وخت د لوږې درد محسوس کړي نو د فقيرانو او نادارو خلکو ژوند ورته معلوم شي نو د هغوی مرستې ته بيا اقدام کوي ځکه چې د رحم حقيقت په انسان کې يو ډول داخلي درد دی چې انسان د فقيرانو سره احسان کولو اړباسي.[46]

که چيرته د نړۍ شتمن مسلمانان په کال کې څو روژې ونيسي نو د دنيا د غريبو مسلمانانو لپاره د شتمنو د همدغو ورځو پاتې ډوډۍ چې د روژې په واسطه يې نه ده خوړلې د ډير وخت لپاره بس کيږي چې داهم د ټولنيزو ستونزو په حل کولو کې د روژې د ښيګړو څخه شميرلی شو.

او که چيرته مسلمانان په جهاد کې مشغول شي کولای شي د هغه عادت په مرسته چې د روژې نيولو په اساس ورته حاصل شوی دی د دوه وختونو په ځای يو وخت ډوډۍ باندی بسوالی وکړي او په دې توګه خپل اقتصادي مشکل يا حل او يا يې لږ کړي.

د روژې ډولونه:[47]

1 – فرض: لکه د رمضان د مياشتې، د رمضان د مياشتې قضاء (که د چا څخه قضاء شوی وي) د ظهار, قتل خطاء, د قسم او جزاء او د احرام په حالت کې د ښکار کولو کفاری.

۲ – واجب: لکه څوك چې په ځان باندی يوه يا څو ورځې روژه نذر کړي.

۳ – سنت مو کد: لکه د عاشورا د ورځې روژه په دې شرط چې د نهمې ورځې روژه هم ورسره ونيسي.

۴ – سنت (مستحب): لکه د هرې مياشتې درې ورځې روژه نيول (مستحب دا ده چې دا درې ورځې د بيض يعني د مياشتې د منځ څخه درې هغه ورځې وي چې سپوږمۍ پکې د نورو ټولو شپو څخه روښانه وي) او همدغه راز ټولې هغه روژې چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په مبارکو سنتو کې ثابتې وي او يايې په غوره والي باندی د ثواب ورکولو وعده موجوده وي او يا يې په سنتو کې صفت راغلی وي لکه د حضرت داود عليه السلام روژه (هغه به يوه ورځ روژه نيوله او يوه ورځ به يې نه نيوله).

۵ – نفل: هغه روژه چې د پورتنيو ذکر شوو څخه نه وي او په شريعت کې ورڅخه منع نه وي راغلي.

۶ – مکروه تنزيهي: لکه د عاشورا د ورځې روژه چې يو ورځ مخکې يا وروسته روژه ورسره ونه نيسي.

۷ – مکروه تحريمي: لکه د اخترونو روژه نيول او د تشريق د ورځو (دلوی اختر څخه وروسته درې ورځې) روژه نيول.

---

46 - فتح القدير شرح الهدايه ۲ / ۲۳۳ طبع: المکتبه الرشيديه کويته پاکستان.

47 - د روژې ډولونه مو د علامه ابن الهمام د کتاب فتح القدير څخه په استفاده سره وليکل کيدای شي ۲ / ۲۳۵ هغې ته مراجعه وکړل شي.

دوهم فصل
د روژې احکام

د روژې سبب: لکه څرنګه مو چې مخکې ذکر کړل روژه په څو ډوله ده همدغه راز د روژې هر ډول ځانته ځېل سبب لري. په نظري روژه کې سبب نـذر, دکفاراتو په روژه کې یې هم جدا اسباب دي لکه په قسم خوړلو کې حنث،قتل خطا او داسې نور، دقضا روژې سبب وجوب د اداء اود رمضان روژې سبب د رمضان د میاشتې د یوی برخې (لکه د ورځې د یو ی برخې) موجودیت دی.[48]

د روژې د فرضیت شرطونه: روژه په هر عاقل بالغ مسلمان باندی فرض ده.

پرته د مهلت د روژې د اداء کولو دفرضیت شرط:

دروژې د اداء د فرضیت شرطونه صحت (چې ناجوړه نه وي) او اقامت (چې مسافر نه وي) دي.

د روژې د صحت شرط: د روژې د صحیح والي شرط طهارت (چې حایضه او نفاسه نه وي) او نیت دی (پرته د نیت څخه نه صحیح کیږي).

همدغه راز مناسب ده د روژې د فرضیت د شرطونو څخه د روژې په واجب والي پوه هم وي یعنې په دی پوه وي چې روژه واجب ده دا مطلب په فتح القدیر کې واضح شوېدی.[49]

د روژې نیت: نیت په روژه کې شرط دی او پرته له نیت څخه د روژې نیول هم صحیح نه دي.[50]

د نیت محل (ځای) زړه دی او یوازی په ژبه باندی اکتفاء صحیح نه ده, که په ژبه یې نیت ونه وایه خو په زړه کې یې دا وه چې سبا به روژه کیږي صحیح ده ځکه چې اصلا د نیت معنی قصد ده چې ځای یې زړه دی.

د نیت وخت: دلاندی روژو لپاره د شپې له پلوه نیت کول ضروري دي. د رمضان قضا ,د نفلي روژې قضاء (یعنې چې نفلي روژه یې نیولې وي بیا یې ماته کړي او قضایې وربانڼدی پاتې وي), د نذر مطلق روژه او د کفاراتو روژې .

دلاندی روژو لپاره د شپې له پلوه نیت ضروري نه دي:

د رمضان روژه, هغه نذر چې وخت یې ټاکلی وي, مستحب او نفلي روژه چې د ورځې دنیمایي څخه مخکې د لوی ځاښت پورې یې هم نیت صحیح کیږي. غوره خو دا ده چې د پورتنیو روژو لپاره هم د شپې له پلوه یا د سبا ختلو سره جوخت نیت وشي خو که چیرته د سبا ختلو وروسته د غرمې پورې د ماسپښین داخلیدو نه مخکې یې نیت وکړ هم صحیح کیږي[51]

په حنفي مذهب کې د میاشتې لیدلو تفصیل په لاندی توګه دی[52]

که چیرته اسمان صفا وي نو بیا خو د رمضان او اختر لپاره لازم دي چې ډېر خلک پاغېږ ټولی میاشت وګوري.د غټ ټولي (ډېرو خلکو) اندازه هغه ده چې غالب ګمان وربانډی راشي او په صحیح روایت کې یې شمیره امام (د مسلمانانو مشر) ته حواله ده, خو که اسمان خړ پړ و بیا به امام (د مسلمانانو مشر) په یو کس باندی چې عـادل, عاقل او بالغ وي اکتفاء وکـړي, یعنې د یو کس شهادت منظورېږي.

عادل هغه دی چې په بدیو یې نیکي زیاتې وي په همدی ډول د ښځې او غلام شهادت په دی هکله صحیح دی.

شهادت په شهادت هم صحیح کیـږي, لکه د قاضي په مخکې یو کس وایې چې زه ګواهي ورکوم چې فلانی د میاشتې په لیدو ګواهي ورکړه.

که یو سړي ګواهي ورکړه خو د مسلمانانو خلیفه یې ګواهي ونه منله د میاشتې په لیدونکي روژه یوازی لازمیږي او که روژه یې ماته کړه قضاء وربانډی ضروري ده خو کفاره وربانډی نشته.

د روژې د میاشتې لیدل:

په کفایي توګه واجب دي چې د شعبان (برات) د میاشتې په نه ویشتمه(29) د میاشتې د لیدو څارنه وکړي خو که چیرته اسمان خړ پړ او وریځ و نو بیا به د شعبان (برات) د میاشتې دیرش ورځې پوره کړي.

---

48 -دا مطلب د فتح القدیر 2/231 څخه په استفاده ولیکل شو.

49- د شرطونو ټول ډولونه د فتح القدیر 2/234 څخه نقل شو.

50 - البدایع 2/83

51 الفقه الاسلامی و ادلته 2/619.

52 الفقه الاسلامی 2/599 په دی هکله دی مراقي الفلاح ص 108 او اللباب 1/464 ته هم مراجعه وشي.

د حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي ((الشهر تسع و عشرون لیله فلا تصوموا حتی تروه فان غم علیکم فاکملوا العده ثلاثین)) [53]

ژباړه: میاشت نهه ویشت شپې وي (لږ تر لږه) تاسې روژه مه نیسئ تر څو یې ونه وینئ که چیرته په تاسې باندی هواخړه شوه نو د برات د میاشتې دیرش پوره کړی (او بیا روژه ونیسئ) په یو بل حدیث شریف کې چې امام بخاري روایت کړی دی پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي (صوموا لرریته و افطروا لرریته) یعني د میاشتې په لیدو سره روژه ونیسئ او دمیاشتې په لیدو سره اختر کړی. په ظاهر مذهب کې د میاشتې د تل ځای توپیر اعتبار نه لري, په دی معنی که چیرته په یو ملك کې میاشت ولیدل شوه او د بل ملك خلك ورڅخه خبر شوه نو دهغوی لپاره هم لازم دي چې د هغوی سره روژه ونیسي او په اختر کې ورسره اختر کړي.

که څه هم ځنې فقهاء دمطالعو اختلاف معتبر بولي په هر صورت دا یوه اختلافي مسئله ده چې جنجال پکې په کار نه دی, د ملك مسلمان مشر چې څه پریکړه وکړه صحیح ده. والله اعلم.

د شکي ورځې روژه: د شك ورځ د شعبان (برات) د میاشتې دیرشمه ورځ وي. دا چې قمرۍ میاشتې ځنې دیرش او ځنې نه ویشت وي نو د اسمان د خړوالي له امله خلك په شك کې وغورځیږي چې ایا دا ورځ به د شعبان وروستۍ ورځ وي او که د رمضان لومړۍ؟ خو که چیرته اسمان شین او روښانه (او بیا هم د رمضان میاشت ونه لیدل شوه) نو بیا د شك ورځ نده بلکې د شعبان وروستۍ ورځ ده.[54]

د شکي روژی حکم: د شکي ورځې روژه مکروه ده یعني پدی ورځ روژه نیول شرعاً روا نه ده. خو که پرته له شك څخه څوك په یقیني توګه د نفلي روژی نیت وکړي له مکروه والي پرته صحیح کیږي.

همدا ډول که چیرته څوك دعادت له مخې د ځینې ورځو روژی نیسي لکه د دوشنبې او پنجشنبې روژی او د شکي ورځې سره تصادف وکړي په اتفاق سره دا روژه مکروه نه ده.[55]

لاندی روژی نیول تحریمي مکروه دي[56]

١-دکوچني اختر روژه. ٢-د لوی اختر روژه.

٣-د تشریق د ورځو روژی (دلوی اختر نه د دری وروستیو ورځو روژه)

٤- د شك د ورځې روژه (تفصیل یې مخکې تیر شو.)

که چیرته په نوموړو ورځو کې روژه ونیول شي نو نیوونکیي ګناهګار دی. او که په دی ورځو کې یې روژه ونیوله او بیا یې ماته کړه نوقضاء وربان‌دی نشته.

لاندی روژی نیول تنزیهي مکروه (خلاف اولی) دي [57]

١-یوازی د عاشورا د ورځې روژه نیول چې د نهمې او یا یوولسمې ورځې روژه ورسره ونه نیسي.

٢-یوازی د جمعې د ورځې روژه.

٣-یوازی د شنبې (خالي) د ورځې روژه.

٤-د نوروز په ورځ روژه (ځکه چې په دی کې د دی ورځې تعظیم رانه شي او د مجوسیانو سره خلاف وشي).

٥- د مهرجان د ورځې روژه (د مني اوله ورځ) په دی کې هم کافرانو سره د ورته والي په خاطر مکروه ده).

٦- ټول عمر روژه.

٧-د وصال روژه (چې روژه شي او ماښام کې روژه ماته نکړي او سبا ورځ هم روژه شي).

٨-دمسافر روژه هم مکروه ده (که چیرته روژی په تکلیف کې اچولو).

٩- د ښځې نفلي روژه چې د څښتن اجازه ورته نه وي شوی, خوپه هغه صورت کې مکروه نه ده چې څښتن یې مریض, روژه او یا د حج او عمری په احرام کې وي.

سنت روژه:

د عاشورا د ورځې روژه په داسې حال کې سنت ده چې د نهمې ورځې روژه هم ورسره ونیول شي.

د لاندی ورځو روژی نیول مستحب دي:

١- د هری میاشتې د دیارلسمې, څوارلسمې او پنځلسمې نیټې روژه.

---

[53] صحیح البخاري بشرح فتح الباري 4/119

[54] دا مطلب په فتح القدیر 1/53 او درالمختار 2/119 کې ذکر دی

[55] الفقه الا سلامي وادلته 2/580

[56] الفقه الاسلامي و ادلته 2/584

[57] الفقه الاسلامي و ادلته 2/584 - 585

۲- د دوشنبې او پنجشنبې روژه.
۳- د شوال میاشتې د شپږو ورځو روژه (که پرله پسې وي او که بیلــې، صحیح کیږي).
۴- د عرفې د ورځې روژه.
۵- د ټولو هغو ورځو روژی چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه پکې حدیث راغلی وي لکه د داود علیه السلام روژه (هغه په یوه ورځ پس روژه کیدل).
ځنې هغه روژی چې د غوره والي په هکله یې احادیث راغلي دي:
۱- د محرم دمیاشتې روژه:
په دی هکله د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه روایت دی چې:
((افضل الصیام بعد رمضان شهرالمحرم و افضل الصلاه بعد الفریضه صلاه اللیل))
ژباړه: د رمضان د میاشتې څخه وروسته غوره روژه د محرم (امامانو) د میاشتې روژه ده، او د فرضې لمانځه وروسته غوره لمونځ د شپې لمونځ دی.
۲- د عاشورا د ورځې روژه:
مخکې د دی په هکله بیان شو چې د عاشورا د ورځې روژه نیول سنت دي.
په حدیث شریف کې راغلي دي.
((صیام یوم عاشورا انّي احتسب علی الله ان یکفر السنه التي قبله)).
ژباړه: د عاشورا د ورځې روژه داسې ګڼم چې الله پاك به پرې د تیر کال (کوچنــی)،ګناهونه معاف کړي.
په بل حدیث شریف کې راّغلي دي:
((صوموا یوم عاشورا و خالفوا الیهود و صوموا قبله یوماً او بعده یوماً).
ژباړه: د عاشورا ورځ روژه شئاو د یهودانو سره مخالفت وکړئ (په داسې توګه چې) د عاشورا نه یو ورځ مخکې او یا وروسته هم روژه شی (او یوازی دعاشورا روژه چې د نهمې یا یوولسمې روژه نه شي خلاف اولی ده).
۳- د رجب د میاشتې روژه:
حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما څخه په دی هکله روایت دی چې:((کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصوم حتی نقول لایفطر و یفطر حتی نقول لایصوم))
ژباړه: د رسول الله صلی الله علیه وسلم حالت داسې و چې (کله به یې د رجب میاشت) روژه داسې ټینګه نیوله چې موږ به ویل هیڅ یې نه ماتوي او (کله به یې داسې) ماتوله چې موږ به ویل هیڅ یې نه نیسي.
مطلب دا چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د رجب میاشتې روژه کله نیوله او کله به یې نه نیولــه، نو که څوك وکولای شي او د رجب روژه ونیسي ډیر اجر به یې ګټلی وي.
۴- د شعبان (برات) د میاشتې روژه:
د حضرت عائشه رضی الله عنها څخه روایت دی چې: (ماراّیت رسول الله صلی الله علیه وسلم استکمل صیامٍ شهر غیر رمضان و ما راّیته اکثر صیاماً منه في شعبان کان یصومه الا قلیلاً بل کان یصومه کله).
ژباړه: ما رسول الله صلی الله علیه وسلم نه دی لیدلی چې د رمضان میاشت څخه پرته بله میاشت پوره روژه شوی وي او ما نه دی لیدلی چې دشعبان (برات) څخه په بله کې زیات روژه کیده(په برات کې به زیات روژه کیده) د برات روژه به یې نیوله ټوله میاشت به روژه و یعنې رسول الله صلی الله علیه وسلم به دلږو ورځوپرته د شعبان (برات) ټوله میاشت روژه و.
۵- د شوال (واړه اختر) د میاشتې شپږ روژی :
د دی بیان مخکې هم په لنډه توګه تیر شو.
په حدیث شریف کې راغلي دي چې:
(من صام رمضان ثم اتبعه ستاً من شوال فکأنما صام الدهر)
څوك چې د رمضان روژه ونیسي او بیا ورپسې د شوال (واړه اختر) میاشتې شپږ روژی ونیسي (دومره اجر لري) لکه ټول عمر یې چې روژی نیولې وي.
غوره خبره دا ده چې د واړه اختر د ورځې وروسته پرله پسې ونیول شــي، خو که پرله پسې ونه نیول شي هم صحیح کیږي.
همدغه راز د ذی الحجې د میاشتې لمړنی نه (۹) ورځې روژی ، یو ورځ پس روژی ، د مجرد انسان روژی ، دهری میاشتې دری روژی ، د هری میاشتې د دیارلســم، څوارلسم او پنځلسم تاریخ روژی مستحب او په احادیثو کې یې ثبوت راغلی دی.
د روژی رکن:
د ګیډی او فرج د شهوتونو څخه لاس نیونه د روژی رکن دی.
یا په بل عبارت د خــوراك، څښاك او جماع نه کول د روژی رکن دی او په یو بل تعبیر ویلای شو چې: د روژی ماتوونکو شیانو څخه لاس نیونه د روژی رکن دی.

د روژې وخت: د سبا ختلو سره پیل او ماښام (لمرپریواته) پورې ختمیږي.

د روژې سنتونه او ادبونه:

١ – پیشمنی (السحور)

په حدیث شریف کې راغلي دي:

(تسحروا فان فی السحور برکه)

ژباړه: پیشمنی کوپه پیشمني کې برکت دی.

دغه راز د پیشنمي په هکله ګڼ شمیر حدیثونه راغلي دي، نو که چیرته د چا اشتها نه وي چې ډوډۍ وخوري د سنتو په لحاظ دی لږ خوراك وکړي.

په پیشنمي کې مستحب دا ده چې د شپې د ټولونه په وروستۍ برخه کې وشي (چې شپږمه برخه د شپې پاتې وي). په حدیث کې راغلي دي:

(ثلاث من اخلاق المرسلین: تعجیل الافطار، وتاخیر السحور ووضع الیمین علی الشمال فی الصلاه).

ژباړه: درې شیان د رسولانو د خویونو څخه دي:

په روژه ماتي تلـوار، په پیشمني کې وروسته والی او په لمانځه کې ښی لاس پر چپ ایښودل.

په نورو ګڼ شمیر حدیثونو کې هم د پیشمني وروسته والی غوره ګڼل شوی دی.

٢ – په روژه ماتي تلوار کول:

کله چې د ماښام داخلیدل باوري شي نو د لمانځه څخه مخکې روژه ماتسنت دی او مستحب خبره ده چې روژه ماتی په تازه خرما، خوږ څیز او یا اوبو باندی وي.

په حدیث شریف کې راغلي دي:

(لایزال الناس بخیر ما عجلوا الفطر)

ژباړه: خلك به همیش په نیکمرغي کې وي څو په روژه ماتي کې تلوار کوي.

خو که چیرته د وریځې ورځ وه نو بیا یو څه وروسته والی د احتیاط په خاطر غوره دی، په داسې حال کې چې زموږ ګڼ مسلمانان وروڼه د وریځې په ورځ باندی تلوار کـوي، بس چې سترګو ته یې د وریځې تیاره راشي فکر کوي چې ماښام شو (دا خبره ما په څوجوماتونو کې په خپلو سترګو لیدلې ده).

٣- روژه ماتي څخه وروسته دعاء

د روژه ماتي په وخت کې دعاء ډېره غوره ده په حدیث شریف کې راغلي دي: (ان للصائم عند فطره لدعوة ماترد).

ژباړه: یقیناً د روژه ماتي دعا هرو مرو نه ردکیږي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم به چې کله روژه ماته کړه نو دا دعاء به یې فرمایله: (اللهم اني لك صمت و علی رزقك افطرت)

ژباړه ای الله! خاص ستا لپاره مې روژه نیولې او ستا په روزي مې ماته کړه.

په یو حدیث شریف کې لاندی دعا راغلي ده:

(اللهم لك صمنا و علی رزقك افطرنا فتقبل منا انك انت السمیع العلیم)

ژباړه: ای الله! ستا لپاره مو روژه نیولې (ستا له ویرې مو روژه نیولې) او ستا په روزي باندی مو ماته کـړه، نو زموږه څخه (دعا او عبادتونه) قبول کړه یقیناً همدا ته سمیع (ښه اوریدونکی) او علیم (ښه پوه) یې ,که څوك بل چا سره روژه ماتوي او یا د هغه میلمستیا وخوري نو دا دعا سنت ده: (افطر عندکم الصائمون و اکل طعامکم الابرار وصلت علیکم الملائکه).

ژباړه:روژه تیانو درسره روژه ماته کـړه، ستاسې ډوډۍ نیکانو وخوړه او پرښتو دربانده درود ووایه.

نورې دعاګانې هم په حدیثو کې راغلي دي، که چا د هغې څخه هره دعا وویله صحیح ده.

۴- روژه تیانو ته روژه ماتی برابرول:

په حدیث شریف کې راغلي دي:

(من فطر صائماً کان له مثل اجـره, غیر انه لاینقص من اجر الصائم شئ).

ژباړه: څوك چې روژه تي ته روژه ماتی ورکړي د روژه تي په اندازه ثواب ورکول کیـږي, (داسې هم) نه چې د روژه تي د ثواب څخه به څه کم شي.

که د چا د لاسه ډېر څه نه کیدل یوه خرمـا, یو غوړپ اوبه یا بل لږ شی یې روژه تي ته وړاندی کړل هم صحیح ده که څه هم غوره خو داده چې پوره یې موړ کړي.

۵- د دروغو سپکو او چټي خبرو او ګناهونو پریښودل:

په حدیث شریف کې راغلي دي:

(من لم یدع قول الزور والعمل به فلیس لله حاجة فی ان یدع طعامه و شرابه).

ژباړه: څوك چې دروغ (او چټي) خبرې او په هغو باندی عمل نه پریږدي نو الله پاك یې خوراك او څښاك پریښودوته اړتیانلري.

په هر وخت کې د ناوړه خبرو څخه ځان ژغورنه لازم ده خو په ځانګړي توګه په روژه کې بايد د روژې د حرمت او عزت په خاطر ډېره ژغورنه وشي ځکه چې په روژه کې ګناه کول د نورو وختونو د ګناه څخه زياته بده خبره ده.

يو مثال: که چيرته يو څوك په لمانځه کې يو بد کار وکړي يا د حج مراسمو په وخت طواف کې ګناه وکړي او يا دعرفات په وخت حاجي ګناه کوي نو فکر وکړی چې دا څومره بده خبره ده او داسې کس ته به هر څوك بد ووايي, دغه ډول روژه هم يو عبادت دی چې د روژې په حالت کې ګناه کول ډېر بد دي.

د دی د ښه وضاحت لپاره ستاسی پاملرنه لاندی پيښې ته اړول غواړم.

دوه ښځې روژه وی، يوه سړي عرض وکړ چې: يا رسول الله صلی الله عليه وسلم ! دلته دوه ښځو روژه نيولې ده او نزدې دې چې د تندی څخه مړی شي, رسول الله صلی الله عليه وسلم ورڅخه مخ وګرځوه او چپ پاتې شو, هغه سړی بيا راوګرځيد او ويې ويل: ای د الله پيغمبره! قسم دی چې دواړه مړی شوی او يا خونزدی دي چې مړی شي, هغه مبارك وفرمايل: هغه دواړه (ښځې) راوبله. بيا هغه دواړه ښځې راغلې او يو لوښی هم راوړل شو، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم يوې ته د استفراغ امر وکړ همغه و چې هغې ښځې دومره وينې زوی او غوښه قی کړه چې لوښی يې نيم ډك کړ بيايې هغې بلې ته امر وکړ هغې هم وينې, زوی او غوښه قی کړه چې لوښی يې ډك کړ، بيا رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل:(ان هاتين صامتا عما أحل الله لهما و افطرتا علی ما حرم الله عليهما جلست احداهما الی الاخری فجعلتا تاكلان من لحوم الناس)

ژباړه: يقيناً دا دواړه د هغه څه څخه روژه شوی دي چې الله پاك ورته حلال کړي دي او په هغه څه يې ماته کړی ده چې الله پاك هغه ور باندی حرام کړي دي , يوه بلې ته ناسته ده او شروع يې کړی دواړه د خلکو غوښې خوري (د خلکو غيبت کوي).

د دی ټولو معنی دا ده چې د روژې د اجر حاصلولو لپاره يوازی دا بس نه ده چې د خوراك او څښاك څخه منع شي بلکې لازمه ده چې د ټولو ناوړه چارونه ژغورنه وشي، ژبه د ناپاکو خبرو, سترګې د حرام نظر او همدغه راز د بدن ټول غړي د ناوړه اعمالو څخه وساتل شي.

پدی هکله ګڼ شمير حديثونه روايت شوي دي چې دلته د ټولو بيان ممکن ندی نو د بيلګې په توګه مو نوموړي حديثونه ذکر کړل.

۶- په خپل أولاد (کورنۍ) پراخي: دخپلوانو سره احسان او فقيرانو او مسکينانو سره د نور وخت په پرتله ډېری مرستې کول د روژې د ادابو څخه دي.په حديث شريف کې راغلي دي چې:

(أنه صلی الله عليه وسلم كان اجود الناس بالخير، و كان اجود ما يكون فی رمضان حين يلقاه جبريل).

ژباړه: يقيناً پيغمبر صلی الله عليه وسلم د ټولو خلکو څخه زيات سخي و خو په رمضان کې به (ترټولو وختونو) ډېر سخي و کله به چې ورسره جبرايل عليه السلام مخ کيده.

7- اعتکاف:

اعتکاف سنت او د روژې مبارکې د ادابو څخه دی.چې تفصيل به يې وروسته په يو بيل بحث کې انشاء الله راشي.

۸- د قرآنكريم زيات تلاوت کول:

حضرت جبرايل عليه السلام به د رمضان په هره شپه کې رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راتللو او د قرآنكريم درس به يې ورکولو.

دا مطلب د بخاري شريف او مسلم شريف په صحيح حديثو کې راغلی دی. همدغه راز په دغه مبارکه مياشت کې دشرعي علم په هکله حرص کول غوره کار دی.

لاندی نصيحتونه هم مه هيروئ:

د رمضان په مبارکه مياشت کې به رسول الله صلی الله عليه وسلم دنورو وختونو څخه په توپير سره په عبادتونو کې هڅه کوله او نور خلکو ته به يې هم په دی هکله ښووني کولې او ددغې مبارکې مياشتې ارزښتونه به يې ورته بيانول چې: رمضان د برکت مياشت ده, رحمت پکې رانازليږي, ګناهونه پکې ښښل کيږي او دعاګانې پکې قبليږي او الله پاك پکې د خير په کارونو وياړي نو تاسې هم د خپل اړخ نه د الله پاك دخوښۍ لپاره نيکې چاری وکړئ, يقيناً هغه څوك بدمرغه دی چې په دغه مياشت کې د الله پاك د رحمت څخه محروم شي. (دا مطلب امام طبراني د عباده بن صامت رضی الله تعالی عنه په روايت سره د رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه رانقل کړی دی).

څوك چې په دی مياشت کې يو نفلي کار وکړي لکه فرض يې چې په نورو مياشتو کې اداء کړي وي, او يو فرض پکې دومره ثواب لري لکه په نورو وختونو کې يې چې اويا فرض اداء کړي وي, دا د صبر مياشت ده او د صبر ثواب جنت دی, دا د همدردۍ مياشت ده په دی کې د مومن روزي زياتيږي, چاچې پکې يو روژه تي ته روژه ماتی تيار کړ (کوچني) ګناهونه يې ښښل کيږي او د اور څخه ازاديږي په داسې حال کې چې د روژه تي د ثواب څخه

هم څه نه کمیږي... دا داسې یوه میاشت ده چې لومړۍ برخه یې رحمت, منځنۍ یې مغفرت او وروستۍ برخه یې د دوزخ څخه نجات دئ، چاچې پدې میاشت کې په خپل مریي (او یا خادم) باندې اساني وکړه الله پاك به ورته ښښنه وکړي او د اور څخه به یې ازاد کړي.

څلور شیان زیات ترسره کوئ، په دوو باندې الله پاك رضا کیږي او د دوو څخه ستاسې چاره نشته:هغه چې الله پاك وربانډې رضا کیږي د شهادت کلمه او د الله پاك څخه ښښنه غوښتل (استغفار) دی او هغه چې ستاسې ورڅخه نه رغیږي یو د جنت سوال او بل د دوزخ څخه په الله پاك باندې پناه او نجات غوښتل دي.

او هغه څوك چه یوه روژه تي ته اوبه ورکړي نو الله پاك به هغه زما د حوض (د پیغمبر صلی الله علیة وسلم دحوض) څخه خړوبه کړي اوتر هغې به تږی نه شی ترڅو جنت ته ننوزي.

پورته اوږد مطلب د حدیثو مشهور امام ابن خزیمه په خپل صحیح کتاب (صحیح ابن خزیمه) کې په سند سره روایت کړی دی .

لاندې شیان په روژه کې مکروه دي:

۱- پرته له عذر څخه د یو شي ژول

۲-د ژاولو ژول (چې خوږی نه وي, که خوږی وي بیا روژه ماتوي).

۳-د خپلې ماندینې سره غاړیوتل ,لاس وهل او مچې اخیستل په داسې حال کې چې د منیو د وتلو او یا جماع کولو ډار نه وي.

۴-په قصد سره خوله کې لاړې جمع کول او بیا یې تیرول.

۵- هغه کار چې روژه تي ضعیف کوي لکه: رګ وهل یا ښکر لګول.

لاندې شیان په روژه کې مکروه نه دي:

۱- د خپلې ښځې مچې کول او یا ورسره یو ځای کیناستل په داسې حال کې چې د جماع او انزال ویره ورسره نه وي.

۲-د بریتو (اوږیری) غوړول.

۳-رانجه کول.

۴-رګ وهل او ښکر لګول چې روژه تي نه کمزوری کوي.

۵-مسواك وهل د ورځې په وروستۍ برخه کې(بلکې سنت دی).

۶- په خوله او پوزه کې د اوداسه څخه پرته اوبه اچول.

۷- غسل کول او په لمدو کالیو کې د سوړوالي لپاره ځان رانغښتل.

هغه شیان چې روژه خوړل روا کوي:

۱-سفر:

سفر په اتفاق سره د روژې خوړلو لپاره عذر دی که څه هم د سفر په اندازه کې د فقهاو تر مینځ اختلاف موجود دی، په حنفي مذهب کې هغه سفر چې روژه خوراك پکې روا دی لږ تر لږه (۸۹) کیلومتره ټاکل شوی دی.

که چیرته یو څوك د سباله ختلو وروسته په سفر پیل وکړي نو په دغه ورځ به روژه کیږي خو که د سختۍ سره مخ کیده روژه ماتولی شي او بیا به قضاء راوړي.

د مسافر لپاره که چیرته ضرر ورته نه رسیده روژه نیول غوره دي خو که ضرر ورته رسیده او یا یې د سفر زیات ملګري روژه نه و نو بیا ورته روژه نه نیول غوره دي.او که چیرته یې د هلاکیدو ویره وه بیا خو ورته روژه نیول حرام دي او باید ماته یې کړي.

۲- ناروغي:

ناروغي هم د ټولو فقهاو په اتفاق سره د روژې خوړلو لپاره عذر دی په داسې توګه چې د ناروغۍ سره ورته روژه نیول ګران وي او د د زیاتوالي ویره یې وي او یا یې پر هر زرنه جوړیږي نو روژه ماتول ورته روا دي.

همدغه راز هغه روغ سړی چې په روژه نیولو سره یې په غالب ګمان یا تجربه او یا د یو مسلمان او پوه طبیب (چې فاسق نه وي) په خبره د ناروغۍ او ضعف ویره وي د ناروغ په شان حکم لري.

دغه راز د حنفي فقهي علماو هغه مسلمان جنګیالي ته چې په جهاد کې د جنګ د ضعیف والي نه ویریږي د روژې ماتولو اجازه ورکړیده (که څه هم مسافر نه وي).

یادونه: د ناروغ او مسافر لپاره د قرآن کریم صریحو آیاتونو د روژې خوړلو رخصت ورکړی دی,الله پاك فرمایلي دي.(ومن كان مريضاً او على سفر فعدة من ايام اخر)

ژباړه: او هغه څوك چې ناروغ او یا په سفرکې وي نو په نورو ورځو کې دی بیا (قضاء) روژې ونیسي.

۳-حمل او شیدی ورکول:

دحاملې (بارداری) ښځې لپاره چې ماشوم په ګیډه ولري او یا ورته د خپلې سینې څخه شیدی ورکوي کله چې د خپل جنین د مرګ او یا ماشوم د هلاك ډار وي. اویا د ماشوم او یا د ځان د ناروغۍ ویره ورسره وي دروژې ماتول ورته روا دي.خو لازم ده چې د هلاك اویا ناروغۍ ویره یې د تجربې یا د یو مسلمان ډاکټر د خبر له مخې وي.

خو کله یې چې روژه وخوړله فقط قضاء وربانده لازم ده او فدیه وربانده نه لازمیږي.

۴-بوډاوالی:

دبوډا سړي یا ښځې لپاره چې د کال په اوږدو کې روژه نیولو څخه عاجز وي قضاء نشته او دهرې روژې په بدل کې به یوه فدیه ورکوي.

۵–ډېره سخته لوږه او تنده:
که څوك دومره اندازه تندی یا لوږی راواخیسته چې د هلاکیدو ویره یې وه یا یې په عقل کې خلل پیښ شو او یا یې څنې حواسو کار پریښود په داسې توګه چې په روژه نیولو قادر نه و نو روژه خوراك ورته روا او قضاء وربانذی لازم ده.
۶–اکراه: دا معنا چې څوك په زور باندی مجبور کړای شي په داسې توګه چې په روژه نیولو ضرر ورته رسوي روژه ماتول ورته روا او قضاوربانذی لازمه ده.
دا هغه مهم عذرونه و چې د موجودیت سره یې روژه ماتول روا او څنې حالاتو کې لازم دي.
حیض, نفاس, عارضي لیونتوب هم روژه ماتول روا کوي بلکې که روژه ونیسي هم نه صحیح کیږي لکه مخکې چې په شرطونو کې د دی بیان وشو.
په حایضی او نفاسي باندی د روژی قضاء لازمیږي.
او هغه څوك چې په رمضان کې وربانذی بیهوشي راغله چې په ټول رمضان کې اوږده شوه د هغه ورځې قضاء وربانذی لازم نه ده چې بیهوشي ورته پکې پیښه شویده او د نورو ورځو قضاء وربانذی لازم ده.
په همذی توګه که چیرته چاته په ټول رمضان کې لیونتوب پیښ شي بیا وربانذی قضاء لازم نه ده.
کوم شیان روژه ماتوي؟
د روژی ماتوونکي دوه ډوله دي, یوهغه دي چې فقط قضاء وربانذی لازمیږي بل هغه دي چې قضاء او کفاره دواړه وربانذی لازمیږي.
یادونه: کفاره د مریي ازادولو یا پرله پسې شپیته روژی نیولو (که مریی یې نه درلود) یاشپیته مسکینان دوه وخته مړولوته وایي البته که د روژی نیولو څخه عاجز و.
هغه شیان چې روژی ماتوي او کفاره نه لازموي:
1_ خامې وریجې ۲ - لامده کړې اوړه
3_ اوړه ۴- په یوځل باندی زیاته مالګه ۵ - خټه
(خو په دی شرط چې د خټې خوراك یې عادت نه وي که عادت یې وي بیا وربانذی کفاره لازمیږي).
۷- مالوچ ۸ – کاغذ ۹- خامه بهي (یا نوره هغه میوه چې خامه وي او د خوړلو وړ نه وي) ۱۰ - شین غوز (چارمغز)
۱۱ - وړی تیږی تیرول ۱۲- اوسپنه (یا نور فلزات لکه سره زر او سپین زر او داسې نور) ۱۳- خاوره ۱۴ - تیره
۱۵- پوزه کې دواء اچول ۱۶- په حلق کې دواء اچول
۱۷- حقنه (په دبر کې دوا اچول ۱۸- په غوږ کې تیل اچول
۱۹- په غوږ کې اوبه اچول (دا قاضي خان او څنې نورو محققینو ویلي دي خو په محیط کې– چې هغه هم یوه مشهوره فتاوی ده – یې ویلي دي چې صحیح دا ده چې په اوبو اچولو نه ماتیږي والله اعلم مراقي الفلاح او طحطاوي).
۲۰- د ګیډی پرهر دوا سره علاج کول چې داخل د ګیډی ته رسیږي.
۲۱- د سر د پرهر علاج چې دوا داخل د دماغ ته ورسیږي ۲۲ - حلق ته یې اوربښت یا واوره ننه شي او په خپل اختیاریې تیره نکړي.
۲۳- په مضمضي (خوله وینځل اوداسه کې) کې ورځځه په خطا سره په اوبو روژه ماته شي. همدغه راز که استنشاق کې ورځخه په خطا سره اوبه حلق ته ورسیږي هم روژه ماتیږي, کفاره نه لازمیږي. ۲۴- په روژه خوراك مجبورشي.
۲۵- ښځه چې په خدمت کولو ناروغی له امله روژه ماته کړي.
۲۶–که ویده وي او څوك یې په خوله کې اوبه واړوي اوتیری یې شي
۲۸- د شپې نه یې د روژی نیت نه وي کړی د ورځې یې نیت وکړي او بیایې ماته کړي.
۲۹- چې مسافر د سبا ختلو وروسته د اقامت نیت وکړي او بیا روژه ماته کړي.
۳۰- مقیم چې د سبا ختلو وروسته په سفر پیل وکړي او بیا روژه ماته کړي.
۳۱- پرته له نیت څخه روژه ونیسي. (په نیت کې دا کافي ده چې پیشمنی وکړي او یا یې په زړه کې دا وي چې روژه به نیسي که په خوله یې ونه وایي هیڅ باك نلري.
۳۲- په داسې حال کې جماع وکړي چې د سبا ختلو په هکله شکمن وي خو روژه د ماښام په شك ماته کړي.

۳۴-د مړي یا حیوان په وطي کولو, مچې, مسه کولو او یا د جماع څخه په بله طریقه ورڅخه مني ووزي.
۳۵- د رمضان د میاشتې څخه پرته نورو وختو کې روژه ماتول که څه هم په قصد سره وي.
۳۶- په قبل یا دبر کې د مالوچ یا لرګي داخلول چې پکې پټ شي. ۳۷- په قصد سره لوګی تیر کړي (خو چې د سګریټ یا چرسو او نورو نشه یي شیانو لوګی نه وي که د دی شیانو عمل یې وکړ بیا خو وربانډی کفاره لازمه ده – مراقی الفلاح و محمد عزاز علي رحمه الله.
۳۸- قصد سره په ډکه خوله قی کول.
۳۹- چې روژه یې یاده وي او ډکه خوله قی په قصد سره نه وي خو خپله یې بیرته تیر کړي.
۴۰- مخکې د نیت څخه په هیره سره روژه وخوري او بیا د ورځې د روژې نیت وکړي.
۴۲- بیهوشي وربانډی راشي که څه هم ټوله میاشت اوږده شي (خو د هغې ورځې قضاء وربانډی نشته چې پکې بیهوشه شوی دی.
۴۳- لیونتوب ورته ورسیږي چې ټوله میاشت اوږد نه شي (عارضی لیونتوب وي).
هغه شیان چې روژه ماتوي او د کفاری سره وربانډی قضاء لازموي:
۱- جماع (په قبل یا دبر کې په فاعل او مفعول دواړو بانډی).
۲- د خوړو یا دوا خوراک. ۳ - د اوبو یا دوا څښاک.
۴- چې باران یې په خوله د ننه شوی وي او تیر یې کړي.
۵- د خامې غوښې خوړل چې چنجنه نه وي.
۶- د وچې غوښې خوړل.
۷- د غنمو چیچل او بیایې تیرول یا دیو دانې غنم لواړتیرول.
۸- ارمنی خټه خوړل (دا راز خټه د خوشبویي پلورونکي ښه پیژني). ۹- خټه خوړل چې ورسره عادت وي.
۱۰- لړه مالګه ۱۱- د ښځې یا ډیر نژدی ملګري لاړی تیرول. ۱۲- د غیبت کولو, ښکر لګولو په شهوت سره مچې اخستلو، په شهوت سره لاس وهلو او.... څخه وروسته په دی ګمان خوراک یا څښاک کول چې په مخکې شیانو یې هسې هم روژه ماته شوی ده (په داسې حال کې چې په هغوشیانو یعنې غیبت, ښکر لګولو او...بانډی روژه نه ماتیږي).
که چیرته کوم فقیه ورته فتوی ورکړی وه چې په دی شیانو (غیبت او... بانډی دی روژه ماته شوی ده او بیا یې خوراک یا څښاک وکړ نو کفاره وربانډی نه لازمیږي.

هغه شیان چې روژه نه ماتوي:[58]

1- په هیره سره خوراک, څښاک یا جماع کول.
2- په نظر کولو یا فکر کولو سره د منیو وتل که څه هم کوونکی یې ګناهګار دی.
3- د ورځې له پلوه(احتلام) شیطان تیر ایستل.
4- په سترګه کې څاڅکي اچول یا رانجه کول.
5- ښکر لګول.
6- مسواک وهل که څه هم مسواک لوند وي ځکه چې سنت دی.
7- په خوله او پوزه کې اوبه اچول که څه هم د اوداسه لپاره نه وي، خو مبالغه په کې نه کوي.
8- غسل کول، لمبیدل، په لمدو کالیو کې ځان د سوړوالي په خاطر رانغښتل او په غوږ کې لرګي داخلول.
9- د روژې ماتولو نیت.
10-غیبت کول (که څه هم سخت حرام دی).
11-دلوګي یا ګرد تیرول که څه هم د ژرندی ګرد وي، همدغه راز یا ماشې تیرول یا د دوا خوند چې په حلق کې وي او د ده په لاس کې نه وي، خو کچیر ته دکومې خوشبویي لوګی یې وکړ اوهغه یې بوی کړ په داسې حال کې چې روژه یې یاده وي وربانډی ماتیږي. خو کفاره وربانډی لازم نه ده.
12-د غاښ ویستل خو چې وینه او دوا تیره نکړي.
13-د سړي په ذکر کې د اوبو یا بل مایع شي اچول , په غوږ کې د اوبو داخلیدل او د غوږ د داخل نه خیری لیری کول که څه

[58] د نور الایضاح څخه نقل شوي دي

هم لدې ټولو کارونوڅخه کول غوره دي.

14-د خړینګ یا بلغم تیرول که څه هم ګوزارول یې غوره دي ځکه چې کرکه ورځنې کیږي

15-په قصد سره قی کول چې په ډکه خوله سره نه وي. (قی کول چې په قصد سره نه او د مجبوري څخه وي که څه هم خوله ډکه کړي).

16-د غاښونو په منځ کې د شي تیرول چې د نخود د دانې څخه لږ وي.

17-چې جنب وي او ورباندې سبا و خیژي که څه هم ټوله ورځ غسل و نکړي خو د لمانځه په هکله غټ ګناهګار دی ځکه چې غسل ونکړي نو لمونځ یې نه کیږي او دا خو ډیره لویه ګناه ده.

18-د خوشبویه شیانو بویول لکه عطر، ګل او داسې نور.

خواره واره مسایل:

١- که چیر ته د بیلا بیلو عذرونو له امله یو څوك روژه ماته کړي او د هغې ورځې په اوږدو کې یې عذر له مینځه لاړشي نو ورباندې واجب دي چې پاتې ورځ روژه کړي او بیا د دې ورځې قضایي راوړي.
په همدې توګه که د ورځې په نیمایي کې یو مسافر مقیم , ناروغ روغ، کافر مسلمان او ماشوم بالغ شي د پاتې ورځې روژه ورباندې واجب ده. خو په کافر او ماشوم باندې د دې ورځې قضا لازم نه ده.

٢- که چیرته څوك په هیره سره روژه خوري په داسې حال کې چې د روژې نیولو څخه عاجز نه وي بل کس باندې واجب دي چې ورته یې وریاد کړي او که چیرته ضعیف و یا ډیر سخت تږی او وږی و نو غوره دا ده چې ورته یې یاد نکړي.

٣- په روژه کې پیچکاري تیرول:دا یوه داسې مسئله ده چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زمانه کې نه وه او نه د راشده خلیفه ګانو، د مذهب امامانو او مشرانو مجتهدینو په زمانه کې موجود وولدی امله په دې هکله بیلابیلې فتوی موجود دي. حنفي فقها وایي چې مطلقا ماتیږي (او دا خبره ضعیفه ده) ځیني وایي چې مطلقا نه ماتیږي او ځیني پکې تفصیل کوي.
معاصر فقیه استاذ وهبة الزحیلي په خپله فقهي موسوعه (الفقه الاسلامی و ادلته) کې لیکلي چې: پیچکاري که په غوښه کې وه یا د پوستکي لاندې وه او یا په وریدونو کې وه نو روژه ورباندې نه ماتیږي که څه هم غوره دا ده چې ماښام څخه وروسته شي او که په شریان کې وه نو بیا ورباندې روژه ماتیږي.
بل معاصر فقیه شیخ عبدالله ناصح علوان په خپله یوه کوچنۍ رساله کې چې د رمضان د ښیګړو او احکامو په هکله یې لیکلي ده وایي: چې ستنه وهل په هیڅ توګه روژه نه ماتوي که په رګ او که په غوښه کې وي که څه هم ماښام ته یې وروسته کول غوره دي. دغه راز مشهور مفتي مولانا محمد شفیع (رحمه الله تعالی) د (آلات جدیده) په نوم خپل یو کتاب کې په تفصیل سره په دې مسئله بحث کړی دی او ځنې مثالونه یې د دې لپاره راوړي دي او دایې په ډاګه کړی ده چې په هیڅ توګه په پیچکاري روژه نه ماتیږي که هغه سیروم وي او که بله، که په ورید کې وي او که په شریان کې لکه څه ډول چې د خزندګانو په چیچلو نه ماتیږي په داسې حال کې چې دمار یا لړم زهر هم د پیچکاري په توګه داخلیږي مفتي صاحب (رحمه الله تعالی) دا هم ویلي دي چې فقهاو دماغ او ګیډې ته د یو شي داخلیدل په روژه ماتولو کې د معتادو لارو (چې هغه خوله یا عورت دی) پورې محدود ښودلي دي. (دا د صاحبینو مذهب دی)[59]

د هند د نیمې وچې نورو سترو علماوو هم د دې مسئلې په حکم کې د مفتي صاحب (رحمه الله تعالی) ننګه کړې ده او د نوموړي په فتوی باندې یې خپل تصدیق کړی دی . د هغوی د جملې څخه حضرت مولانا اشرف علي ,حضرت مولانا اصغر حسین، حضرت مولانا حسین احمد مدني او حضرت مولانا محمد اعزاز علي رحمهم الله تعالی د یا دولو وړ دي.

د روژې ماتوونکو، نه ماتوونکو او متفرقه مسائلو کې د لاندې کتابونه څخه استفاده شوې ده:

١- فتح القدیر شرح الهدایه ٢- رد المختار ٣- مراقی الفلاح
۴- طحاوي ۵- نور الیضاح ۶ - په نور الایضاح باندې د مولانا محمد اعزاز علي حاشیه ٧ - الفقه الاسلامي و ادلته او داسې نور.

تراویح:

د رمضان په مبارکه میاشت کې تراویح یو غوره عبادت دی. تراویح د لغت له پلوه د ترویحه جمع ده چې د استراحت په معنی ده.
رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي:
(من قام رمضان ایمانا و احتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه) (١)

---

[59] الاختیار – مفسدات الصوم.

ژباړه: چا چې د ایماني غوښتني او اجر په نیت د رمضان میاشت ودروله (لمونځ یې پکې وکړ) مخکیني ګناهونه به یې و ښنبل شي (چې حقوق العباد او غټ ګناهونه نه وي ځکه چې حقوق العباد په رد کولو او غټ ګناهونه په توبه سره ښنبل کیږي).

امام نووي رحمه الله تعالى ویلي دي چې:په تراویح سره د قیام رمضان اجر میندل کیږي خو پرته له تراویح قیام رمضان ممکن نه دی.

د حضرت عایشې رضی الله تعالی عنها څخه په صحیح حدیث کې روایت دی چې: رسول الله صلی الله علیه وسلم په مسجد کې لمونځ وکړ خلکو هم ورسره ادا کړ بله شپه یې هم لمونځ وکړ او ګڼه ډېره زیاته شوه دریمه شپه بیا خلك راټول شول رسول الله صلی الله علیه وسلم راونه ووت چې سهار شه بیایې وفرمایل (قد رایت صنیعکم فلم یمنعنی من الخروج الیکم الا انی خشیت ان تفرض علیکم) و ذلك فی رمضان [60]

ژباړه: ما ستاسې کړنه ولیده خو لدې ویرې چې پر تاسې به فرض شي راونه وتلم.(او دا د رمضان په میاشت کې و) .

د تراویح په هکله ګڼ شمیر احادیث او آثار راغلي دي چې د تراویح په سنت والي او غوره توب دلالت کوي.

تراویح د نارینه و او ښځینه و لپاره سنت دي خو په جماعت سره ادا کول یې سنت کفایي دي. یعنې که ځنې خلکو په جماعت ادا کړی د نورو څخه هم دا سنت غورځیږي.

د تراویح وخت:

د ماسخوتن د لمانځه نه وروسته د تراویح وخت دی. تراویح د وترو څخه مخکې او وروسته صحیح دي که څه هم غوره داده چې د وترو څخه مخکې ادا کړای شي.

د دریمې برخې یا نیمایې شپې پورې د تراویح وروسته کول مستحب دي او دنیمایې شپې څخه وروسته مکروه ندي.

تراویح شل رکعته دي چې په لسو سلامونو سره ادا کیږي. یعنی هر دوه رکعته بیل بیل ادا کیږي.

د هرو څلورو رکعتونو وروسته د هغو په اندازه کیناستل مستحب دي. د ټولې میاشتې په اږدو کې د تراویح په لمانځه کې یو ځل د قرآنکریم ختم سنت دی، که چیرته دوه ځله او درې ځله وشي غوره ده خو پدې شرط چې خلك پرې خوښ وي هسې نه چې جبري ډول ورباندې په مسجد کې ختم کیږي.

نن سبا ختمونو داسې رواج موندلی دی چې خلك به فرض لمانځه ته نه راوځې خو ختم ته به په رواجي توګه راځي او قاري صاحبان دومره په سرعت اوچټکتیا سره تلاوت کوي چې د قرآن اداء ته زیان رسوي او په صحیح توګه یې نه شي اداء کولا ی, که پداسې توګه وي نو هیڅ فقیه ددې اجازه نده ورکړې او ددې هم امکان شته چې په غلطې سره ګناهګار شي. زما (افقر رفیع الله) ټولو خلکو او په ځانګړې توګه قاري صاحبانو څخه دا غوښتنه ده چې قرآنکریم ښه او په صحیح توګه ادا کړي او دغه راز د تراویح په لمانځه کې د زیات سرعت څخه کار وانخلي هسې نه چې هغه کانه وشي چې وایي (هندو ستړې او خدای نا راضه) الله پاك دې موږ ټولو ته په ښه توګه د عباداتو د ادا کولو توفیق راکړي. آمین

د روژې قضاء:

که چیرې څوك په عذر سره روژه وخوري نو قضاء وربانډې لازمه ده اوکه څوك یې له عذر څخه پرته وخوري ګناهګار دی, توبه به اوباسي او دکفارې سره به قضاء راوړي خو بیا هم د هغه روژه اجر نه شي موندلی.

په یو حدیث شریف کې چې ترمذي, نسایي, ابو داود او صحیح ابن خزیمه روایت کړی رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: (من ډفطر یوما من من غیر رخصة و لامرض, لم یقضه صوم الدهر کله, و ان صامه)

ژباړه: څوك چې د رمضان یوه روژه پرته له شرعي عذر او مرض څخه وخوري په ټول عمر کې به یې قضاء رانه وړي که څه هم ټول عمر روژه شي.

د پورتني حدیث د عبارت څخه دا څرګندیږي چې څوك پرته له عذر د رمضان مبارك د یوې ورځې (فقط) احترام هم و نه ساتي په ټول عمر کې به یې عوض په لاس ورنه شي. نو مسلمان ته په هیڅ توګه نه ښایي چې د روژې په ماتولو ورڅخه د رمضان بې احترامي وشي بلکې وړده چې د ټولو آدابو سره یې پوره احترام وساتي.

که څوك د عذر له پلوه روژه وخوري نو غوره ده چې په نژدې وخت کې یې قضاء راوړي.

پرله پسې والی:

د قضاء په راوړلو کې که چیرته ورځې دوه یا ډېرې وي پر له پسې والی مستحب دی خو شرط نه دی.

هغه څوك چې روژه وربانډې وي او مړشي دوه حالته لري:

---

[60] ۱- بخاري او مسلم

۱- په داسې حال کې چې د روژی لپاره ورسره وخت وفا و نکړي نو هیڅ هم ورباندی نشته خوچې روژه یې د شرعي عذر په اساس خوړلې وي لکـه, سفـر, مرض او داسې نور.

۲- وخت په لاس ورشي خو قضا رانه وړي په داسې شخص باندی فدیه لازمه ده او د ولي (خپلوان) روژه د ده لپاره نه صحیح کیږي.

۳- که وصیت یې کړی وي چې زما د روژو څخه دی فدیه ورکړل شي نو په کار ده چې د هری ورځې په بدل کې نیمه پیمانه غنم ورکړي.

نیمه پیمانه(۱۹۰۰) گرامه سره برابره ده.

د روژی کفاره:

د کفاری یوه لغوي معنی پرده او پټول دي, او په کفاری سره هم انسان خپله گناه پټوي. په شریعت کې د هغې روژی , صدقې یا بل عبادت څخه عبارت ده چې انسان په هغې سره د خپلې گناه ببنښه غواړي (والله تعالی اعلم).

د کفاری موجب:

د کفاری موجب د رمضان مبارکه میاشت کې قصدا جماع کول او یا قصدا د شرعي عذر پرته خوراك او څښاك كول دي.

حکم یې:

کفاره واجب ده کله یې چې د روژی په میاشت کې روژه په جمـاع, خوراك او څښاك سره قصدا ماته کړی وي.

دلیل یې:

ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې: پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته یو سړی راغی او ورته یې وویل: هلاك شوم یا رسول الله , هغه مبارك ورته وویل چې: څه شي هلاك کړی یې؟ هغه (سړي) وویل: د رمضان په میاشت کې مې (د ورځې) خپلې ښځې سره جماع کړی ده هغه مبارك ورته وویل:آیا غلام لری چې ازاد یې کړی؟ هغه سړي ځواب ورکـړ, نه! هغه مبارك ورته وویل: آیا دوه میاشتې پرله پسې روژی نیولای شې؟هغه (سړي) وویل چې: نـه, هغه مبارك ورته وویل چې: آیا څه مومې چې شپیته مسکینانو ته ډوډۍ ورکړی؟ هغه (سړي) وویل چې: نه!بیا کیناسټل، نو پیغمبر صل الله علیه وسلم ته یو زمبیل راوړل شو چې په هغه کې خرما وی نوهغه سړي ته یې وویل: دا خیرات کړه، هغه سړي وویل چې: آیا زما څخه فقیر شته؟ په دی ځای کې خو زما څخه حاجتمنه کورنۍ نشته. بیا رسول الله صل الله علیه وسلم وخندل تردی چې (نواجذ) غاښونه یې ښکاره شول او ویې ویل: لاړ شه دادی اولاد ته ورکړه.

دا حدیث شریف چې د حدیثو شپږو مشهورو کتابونو، بخـاري, مسلـم, ابوداود، ترمذي، نسایي او ابن ماجه ذکر کړی دی په بیلابیلو الفاظو او په لږ توپیر سره گڼ شمیر نورو محدثینو هم روایت کړی دی.

د کفاری ډولونه:

د کفاری ډولونه دری دي:

۱- د مریي آزادول (که کافر هم وي) که چیرته د دی څه عاجز و نوبیا دوه میاشتې پرله پسې روژه ده, که د دی څخه هم عاجز و بیا شپیته مسکینانوته دوه وخته په مړه گیده ډوډۍ ورکول او یا نیمه پیمانه غنم یا اوړه ورکول دي, نیمه پیمانه (۱۹۰۰) گرامه سره برابره ده. دغه راز که اوربشــې, خرما یا ممیز و نو پوره یوه پیمانه واجب ده که چیرته د نیمې پیمانې په مقابل کې یې د غنمو قیمت ورکول هم صحیح کیږي. د فقیر لپاره روا نه ده چې کفاره خپل اولاد ته ورکړي په هغه پورتنې حدیث کې فقهاو د اولاد لپاره ورکول فقط هم هغه سړي پوری خاص کړي دي.

که چیرته کفاری گڼې شي:

که چیر ته یو څوك په یوه ورځ کې جماع یا خوراك او څښاك وکړي بیا هم ورباندی هم هغه یوه کفاره واجب ده.

دغه راز که چیری دوه ورځې یا زیاتې یې روژه خوړلې وی او ټولې کفاری ورباندی یو ځای شوی وي د ټولو لپاره یوه کفاره بس ده که څه هم د دوه رمضانونو وي, خو که د یوی روژی کفاره یې ادا کړه او بیا یې دهغې وروسته روژه قصد سره ما ته کړه بله کفاره هم ورباندی واجب ده.

چې د کفاری څخه عاجز شي:

که څوك د کفاری څخه عاجز شي نو په غاړه یې پاتې شوه.

د روژی فدیه:

هغه څوك چې د روژی له نیولو څخه بالکل عاجز وي لکه شیخ فاني (بوډا سړی یا بوډۍ ښځه) یا داسې ناروغ چې روغتیا یې ممکنه نه وي په هغوی فدیه

واجبیږي. فدیه د نیمې پیمانې غنمو څخه عبارت ده چې (۱۹۰۰) ګرامه کیږي او قیمت ورکول یې هم صحیح دي.
اعتکاف:
اعتکاف په لغت کې مطلقا درنګ کولو ته وایي او په شرع کې په داسې مسجد کې د نیت سره اوسیدل دي چې پنځه وخته لمونځ پکې په جماعت سره اداء کیږي.
د اعتکاف ذکر په قرآن کریم کې راغلی دی, چې دا د اعتکاف په ارزښت دلالت کوي. الله پاک فرمایلي:
(ولا تباشروهن و أنتم عاكفون في المساجد)[61]
ژباړه: په داسې حال کې ښځو ته مه نژدې کیږئ چې په جوماتونو کې مواعتکاف کړی وي.
د حضرت ابوهریرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې:
(ان النبی صل الله علیه کان یعتکف فی کل رمضان عشرة ایام فلما کان العام الذی قبض فیه اعتکف عشرین یوما) [62]
ژباړه: یقینا پیغمبر صل الله علیه وسلم به د رمضان لس ورځې اعتکاف کاوه خو په کوم کال یې چې له دنیا څخه رحلت وکړ نو شل ورځې معتکف شو –
سبحان الله رسول الله صلی الله علیه وسلم به د هر کال په رمضان کې اعتکاف کاوه او د رحلت په کال یې شل ورځې کړی دی په داسې حال کې چې په ځینو ځایونو کې دا سنت شاته غورځول شوي دي.
اعتکاف د رمضان میاشتې په وروستیو لس ورځو کې سنت موکد کفایي دی. رسول الله صلی الله علیه وسلم به هم د رمضان وروستیو لسو ورځو کې اعتکاف کاوه.
ډېر احتمال دی چې قدر شپه هم (کومه چې د زرو میاشتو څخه غوره ده) په همدې لسو وروستیو ورځو کې وي, نو کله چې په دی وخت کې د عبادت لپاره متفرغ وي ډېره غوره خبره ده.
د اعتکاف ډولونه:
اعتکاف په درې ډوله دي:
۱- واجب (چې څوک یې په ځان باندی نذر کړي)
۲- سنت موکد کفایي.(د رمضان په میاشت کې)
۳- مستحب (چې نه نذروي او نه د رمضان د وروستیو لس ورځو).
د اعتکاف د روا والي حکمت:
د دنیا د چارو څخه په فارغ زړه عبادت کول ,الله پاک ته د خپل نفس سپارل او د الله پاک په کور کې په عبادت بوختیدل, هر څه ته شا ګرځول او یوازی د الله پاک د پیرزوینو یادول د اعتکاف حکمت دی.
د کال په اوږدو کې یو وخت داسې هم په کار دی چې انسان فقط عبادت ته متفرغ شي ځکه چې عبادت په دنیا کې د انسان اصلي دنده ده او نورې چارې د وسایلو حیثیت لري.
د حضرت عطاء څخه روایت دی چې: معتکف داسې دی لکه یو سړی چې د پاچا په دروازی کې د حاجت لپاره ولاړ وي, نو معتکف داسې مثال لري لکه دحال په ژبه چې وایي: ای الله ترهغه دلته یم تر څو راته بښنه وکړې.
دا چې رسول الله صل الله علیه وسلم به په هیڅ رمضان کې اعتکاف نه پرېښول په داسې حال کې چې د هغه مبارک همیش رابطه د وحې په ذریعه له الله پاک سره موجوده وه، خو بیا هم هغه مبارک د الله پاک سره موجوده وه، خو بیا هم هغه مبارک الله پاک ته د عاجـزي, عبادت او دعا لپاره دا لس ورځې په داسې توګه خاص کولې چې د دنیا نورو چارو ته به یې شا کـړه, نو اوس خو د نورو خلکو لپاره ډېره اړه ده چې د دغه بختور فرصت څخه په استفادی د الله پاک عبادت وکړي.

د اعتکاف وخت:

مخکې د مسنون اعتکاف خبره وشوه چې د رمضان په وروستیو لس ورځو کې ادا کیږي. د نذري اعتکاف وخت هغومره دی چې په ځان باندی یې نذر کړی وي. دمستحب اعتکاف وخت یوه شیبه هم کیدای شي نو په کار ده چې څوک لږ وخت په مسجد کې د لمانځه لپاره انتظار باسي هم د اعتکاف نیت وکړي، الله پاک به ورته د اعتکاف اجر ورکړي. په پورته توګه د اعتکاف لږ تر لږه موده ولیکل شوه د اعتکاف ډېره موده اندازه نه لري.
د اعتکاف د صحت شرطونه:
۱- اسلام
۲- تمییز (داسې ماشوم چې ممیز نه وي اعتکاف یې نه صحیح کیږي)
۳- نیت (له نیت څخه پرته اعتکاف نه صحیح کیږي).
۴- د اعتکاف لپاره د جنابت, حیض او نفاس څخه پاکوالی هم ضروري دی. که محتلم شو نو باید په نژدی ممکن وخت کې غسل وکړي.

[61] البقره
[62] بخاری

۵- مسجد (چې پنځه وخته لمونځ پکې په جماعت سره اداء کیږي) خو د ښځې لپاره دا شرط نه دی ځکه چې د هغې اعتکاف د کور په مسجد کې صحیح کیږي د کور مسجد هغه ځای دی چې په کور کې یې د لمانځه لپاره جوړ کړی وي.

۶- روژه د نفلي اعتکاف لپاره شرط اما د مستحب اعتکاف لپاره شرط نه دی.

کومو شیانو لپاره د اعتکاف په وخت له مسجد نه وتلی شي؟

۱- د جمعې د لمانځه لپاره. **2**- انساني حاجت لپاره.

۳- د ضرورت لپاره لکه د مسجد ړنګیدل.

۴- په زور سره یې څوك له مسجد څخه وباسي.

۵- د ځان یا د مال له ویرې ووزي.

۶- کورنۍ یې بل ځای ته نقل شي.

خو لازم دي چې بیرته په نژدې ممکن وخت کې مسجد ته راشي او یا په ځنې صورتونو کې بل مسجد ته لاړ شي.

دغه شیان په اعتکاف کې مکروه دي:

۱- د خرڅولو یا رانیولو لپاره مسجد ته د یوڅیز داخلول.

۲- د تجارت لپاره عقد (تړون).

۳- په دی عقیده چپ پاتې کیدل چې ثواب دی (مکروه دي) یعنې مناسب دي چې معتکف د قرآن کریم تلاوت ,ذکر, د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سیرت او حدیثونـو, د پیغمبرانو علیهم السلام په قصـو, د نیکانوپه حکایتونـو, د دیني امورو په لیکلو او علم باندی مشغول وي.

۴- عبث خبرې هم مکروه دي.

۵- دغه د اعتکاف آداب نه مراعاتول هم مکروه دي.

هغه شیان چې په اعتکاف کې حرام دي:

۱- جماع کول

۲- د جماع دواعي لکه په شهوت سره نظر او داسې نور.

په دغو شیانو اعتکاف فاسدیږي:

۱- له هغه اعذارو پرته چې مخکې یې ذکر وشو د مسجد څخه وتل.

۲- جماع کول (که څه هم په هیره سره وي)

۳- د مریض پوښتنې ته وتل.

۴- د جنازې لپاره وتل.

۵ د منیو وتل په (مچـې, مسحه کولو او داسې نورو سره).

البته په ذکر شوو شیانو کې په هیره سره هم اعتکاف فاسدیږي.

کله چې اعتکاف فاسد شي!

که څوك (د رمضان په لسو وروستیو ورځوکې) مسنون اعتکاف پیل او بیایې فاسد کړي د جمهورو احنافو په مذهب د همغې یوې ورځې اعتکاف وربانْدی واجب دی چې قضایي راوړي او د امام ابو یوسف رحمة الله تعالی په مذهب وربانْدی د لسو ورځو د اعتکاف قضاء واجب ده. که اعتکاف واجب و لکه نذري اعتکاف او فاسد شي نو قضاء یې واجب ده مګر په هغه صورت کې چې فساد یې دمرتد والي سره وي بیا وربانْدی قضاء نشته. که نفلي اعتکاف د پوره ورځې څخه مخکې فاسد شي نو قضاء وربانْدی واجب نه ده.

د اعتکاف آداب:

دا چې معتکف ځان د الله پاك د عبادت په نیت فارغ کړی وي نو باید د الله په عبادت زیات مشغول وي. لکه د کلمې طیبې ذکر (لا اله الا الله محمد ر سول الله)استغفـار, د الله پاك په مخلوقاتو کې سوچ کـول, په پیغمبر صلی الله علیه وسلم درود ویل او داسې نور.

په همدې توګه د علم زده کول یا یې بل چا ته ښـودل, د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سیرت اودنوروپیغمبرانو علیهم السلام اونیکانو حکایتونه لوستل او ددیني شیانو او د هغو پندونو او نصیحتونو لیکل چې زړه وربانْدی صفا او نفس وربانْدی تزکیه کیږي د اعتکاف د آدابو څخه دي.

غوره ده چې د اختر شپه هم په مسجد کې پاتې شي او داعتکافله ځای څخه د اختر لمانځه ته روان شي.

باید د اعتکاف په دوران کې د بیهوده او سپکو خبـرو, ښکنځلو او جګړو اوړولو هغو چارو څخه ځان وژغوري چې ګټورې نه وي. ځکه چې دا کارونه د اعتکاف څخه پرته هم وړ نه دي نو په اعتکاف کې خو په طریقه اولی ښه کار نه دی.

هغه کارونه چې معتکف ته په مسجد کې روا دي:

داچې معتکف د څو ګوته په شمار عذرونو پرته د مسجد څخه دوتلو اجازه نه لري نو کولای شي خوراك او څښاك په مسجد کې وکړي خو په کار ده چې دستر خوان خپور کړي او دمسجد د پاکوالي احترام وساتي. معتکف کولای شي چې د ځان او اولاد د ضرورت وړ شیانو د رانیولو یا نکاح او داسې نوروچارو تړونونه (عقدونه) په مسجد کې وکړي.

د پاملرني وړ یوه خبره:

نن سبا ځني ځایونو کي مسلمانان ټولنیز اعتکافونه کوي چي داسي ګڼ تعلیمي پروګرامونه لـري, دغه راز د مسجد څخه د علم او درس لپاره پوهنتون یا لیسي ته ووزي, دا اعتکاف سنت نه بلکي یو مستحب اعتکاف بللای شـو, د مسجد څخه په وتلو سره سنت اعتکاف فاسدیږي که څه هم هغه د جنازی اود مریض د پوښتني لپاره وي. دا ډول دیني او روحاني درسونه پکي ګټور دي چي ګڼي ګټي لري او سنت اعتکاف ته ضرر نه رسوي خوچي د مسجد څخه خارج نه شي خوکه د معتکفینو په مینځ کي اختلاط او یا درسونه دومره زیات شي چي د اعتکاف حکمت ته زیان ورسوي ښه نـده, د اعتکاف د حکمتونو څخه یو دادی چي معتکف د الله پاك سره په خلوت کي وي او د الله په مخلوقاتو کي فکروکړي او په ذکر او عبادت بوخت وي د ځني امامانو په مذهب لکه امام مالك رحمه الله تعالی په اعتکاف کي د درسونو زیاتوالی ناروا دی, نوباید چي دا ټولي خبری په نظر کي ونیول شي.

دا هم باید ووایو چي د هغه چا لپاره چي زیات وخت نه مومي او لږ وخت د اعتکاف لپاره ورکړي لکه د شپي داعتکاف په ځای کي کیني غوره خبره ده. ځکه ګټه چي پوره په لاس نه راځي که یوه برخه یي په لاس راځي نو باید له لاسه یي ورنکړو. که څو کسه په یو مسجد کي معتکف وي, ګډ پروګرام او د ښه نظم لپاره مسول و لري د اعتکاف د آدابو مخالف نه ده, خو داسي هم نه چي هغه مسول یو عسکري ظابط غوندی شي او په مسجد کي معتکفین په ځني کارونو مجبور وي لنډه دا چي که ټولنیز اعتکاف هم وي نو لازمه ده چي د خوب د وخت نه پرته نورو وختونو کي هم زیات وخت انفرادي پروګرامونو ته ورکړل شي په ټولنیز اعتکاف کي په جماعت سره په نفلي لمانځه باندی معتکفین مجبورول د فقهي احکامو په رڼا کي روا خبره نه ده. (والله اعلم)

د اعتکاف په بحث کي د فتح القدیـر, شامي. اختیـار, الفقه الاسلامي او داسي نورو فقهي کتابونو څخه استفاده شوی ده.

د قدر شپه:

د قدر شپه هغه شپه ده چي په قرآن کریم کي یي ذکر راغلی دی . الله پاك فرمایي: إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ((١)) وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ((٢)) لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ((٣)) تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ((۴)) سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ((۵))

ژباړه: یَقینا موږ دغه (ټول قرآن) د قدر په شپه کي نازل کړی دی , او څه شي پوه کړی یي ته ؟ چي څه ده شپه د قدر (د عزت او شرافت له پلوه؟)

د قدر شپه د زرو (هغه) میاشتو څخه غوره ده (چي دا شپه پکي نه وي) (خو د هغه چا لپاره چي ویي مومي او پکي عبادت باندی مشغول شي) پرښتي او روح په دغه شپه کي د الله په حکم راښکته کیږي, د هر کارلپاره سلامتیا ده, دغه شپه د سبا ختلو پوری ده.

د دی شپي غوره والی لدی څخه ښه معلومیږي چي الله پاك په قرآن کي کریم پوره یو سورت په دی هکله نازل کړی دی او قرآن کریم یي هم په دغه شپه کي نازل کړی دی. د بخاري شریف او مسلم شریف په صحیح حدیث کي روایت دی چي رسول الله صل الله علیه وسلم فرمایلي دي: (من قام لیلة القدر ایمانا و احتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه)

ژباړه: څوك چي د ایماني غوښتني او ثواب په نیت د قدر شپه ودروي (عبادت پکي وکړي) مخکیني ګناهونه به یي و ښښل شي (چي غټ نه وي او حقوق العباد نه وي) .

د قدر شپه کله وي؟

د دغي شپي په اړه علماء اختلاف لري. چي آیا دغه شپه اوس هم پاتي ده او که نه او آیا دا یوه ټاکلي شپه ده او که د کال په اوږدو کي د یوي شپي څخه بلي ته بدلیږي؟ خو راجح او صحیح خبره داده چي دا اوس هم شته او د رمضان په میاشت کي ده لکه چي په صریح توګه څو ځایه په قرآن کریم کي په ډاګه شوی ده. دا هم صحیحو احادیثو کي ثابته ده چي د رمضان په وروستیو لسو ورځو کي او بیا په طاقو شپو کي ده, دا مطلب د بخاري شریف او مسلم شریف په حدیث کي څرګند راغلی دی:

((تحروا لیلة القدر فی الوتر فی العشرة الاواخر من رمضان))

ژباړه: قدر شپه د رمضان د ورستۍ لسیزی په طاق شپو کي ولټوی.

امام احمد رحمه الله تعالی په خپل سند سره له حضرت ابی بن کعب رضی الله عنه نه روایت کړی دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: (لیلة القدر لیلة سبع و عشرین)

ژباړه: د قدر شپه اوه ویشتمه شپه ده (د رمضان) .

دا خبره بالکل غلطه ده چي دا شپه اوس پاتي نه ده ځکه مخکي په حدیث شریف کي تیر شو چي رسول الله صلی الله علیة وسلم د دغي شپي د پلټني امر کړی دی اودا مطلب په نورو ګڼو احادیثو کي هم راغلی دی.

په دغه شپه کي عبادت:

د قدر شپه‌کې عبادت زيات ثواب لري او په کار ده چې د قرآن کريم په تلا وت، لمونځ، ذکر، درود، شرعي علم او دعا باندى تيره شي.

يوه ارزښتناکه دعا:

حضرت عايشه رضى الله عنها فرمايي چې: ما رسول الله صل الله عليه وسلم ته وويل، که چيرته دغه شپه باندى پوه شم نو څه پکې ووايم؟

نو رسول الله صلى الله عليه وسلم و فرمايل: ووايه چې (اللهم انك عفوتحب العفو فاعف عنا)

ژباړه: اى الله ! بيشکه همدا ته ډير عفوه کونکى يې او عفوه خوښوى نو ماته عفوه وکړه !! (آمين)

دا حديث شريف امام ترمذي روايت کړى دى .

سرسايه:

(سرسايه) زکاة الفطر ته صدقة الفطرته هم وايي همدغه راز د سر زکات هم ورته ويل کيږي چې دلته خلك ورته سرسايه وايي. صدقه د فطر نسبت ورته په دى خاطر شوى دى چې د رمضان څخه په فطر (وتلو او ماتولو) واجبيږي. د بخاري شريف او مسلم شريف په صحيح حديث کې د حضرت عبد الله بن عمر رضى الله عنها څخه روايت دى چې: (ان النبى صل الله عليه وسلم امر بزکاة الفطر صاعا من تمر او صاعا من شعير.....)

ژباړه: يقينا پيغمبر صلى الله عليه وسلم د فطر په زکات (سرسايه) ادا کولو باندى امر کړى دى، يوه پيمانه د خرما او اوربشو څخه.

د روا والي حکمت يې:

د ابو داود شريف حديث دى چې حضرت عبدالله بن عباس رضى الله عنهما فرمايلي دي:(رسول الله صلى الله عليه وسلم د فطر زکات (سرسايه) فرض کړى ده چې د روژتي د ناوړه خبرو لپاره پاکوالى او د مسکينانو لپاره ډوډۍ شي چا چې د اختر لمانځه څخه مخکې ادا کړه هغه قبوله ده او چې د اختر د لمانځه څخه وروسته يې ادا کړه نو د صدقو د جملې څخه يوه (عادي صدقه ده).

په چا باندى واجبيږي:

په آزاد مسلمان چې د نصاب څښتن (غني) وي که څه هم په مال يې کال نه وي تير شوى سر سايه واجبيږي. خو چې داسې قرض ورباندى نه وي چې نصاب ورباندى کميږي او دخپل ځان او اولاد ضروري اړتيا څخه هم دا مال زيات وي.

د کومو کسانو سرسايه ورکول په سړي واجب دي؟

د خپل ځان، د خپلو کوچنيو ماشومانو(چې بالغ نه وي) او فقيران وي او د خپلو مرئيانو سرسايه په سړي واجب ده د ښځې، بلوغ ته رسيدلي اولا د، کوچني اولاد خو چې غني وي سرسايه په سړي نه واجبيږي.

څه وخت واجبيږي؟

د کوچني اختر له سبا ختلو سره واجبيږي.

د سرسايي اندازه:

د سرسايي اندازه نيمه پيمانه غنم يا يې اوړه دي چې (۱۹۰۰) گرامه کيږي او يا پوره پيمانه خرما، اوربشې او مميز دي په سرسايه کې قيمت هم صحيح دى بلکې غوره هم دى که د فقيرانو اړتيا ورته زياته وه. او که د غلې د نيستۍ شپې او ورځې وي بيا دا غوره ده چې غنم، اوړه يا اوربشې، مميز او خرما ورکړي. د کوچني اختر ورځې د سبا ختلو څخه مخکې له دى چې عيد گاه ته د لمانځه لپاره ولاړ شي د سرسايه ادا کول مستحب دي، خو د لمانځه وروسته يې ادا کول مکروه دي که څه هم صحيح کيږي. يو فقيرته ديو کس سرسايه ورکولاى شي که د يو نفر سرسايه څو فقيرانو ته توزيع شي په دى کې د فقهاء اختلاف دى نو غوره داده چې لږ تر لږه يو فقيرته د يو نفر سرسايه ورکړل شي. څو کسان هم يو فقير ته سرسايه ورکولاى شي.

و الله ولي التوفيق و عليه التکلان

الفقير رفيع الله عطاء

۹ د رمضان المبارك ۱۴۱۹ هجري قمري